

TREĆI PERIODIČNI IZVJEŠTAJ BOSNE I HERCEGOVINE O IMPLEMENTACIJI MEĐUNARODNOG PAKTA O GRAĐANSKIM I POLITIČKIM PRAVIMA

1. Bosna i Hercegovina (BiH) je postala punopravna članica i Fakultativnog protokola uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (u daljem tekstu Pakt) po osnovu ratifikacije, dana 1. marta 1995. godine. U skladu sa čl. 1. Fakultativnog protokola uz Pakt, BiH je priznala pravo da Komitet za ljudska prava UN (Komitet) prima i razmatra predstavke koje potiču od pojedinaca koji potpadaju pod jurisdikciju BiH, a koji tvrde da su od strane BiH žrtve kršenja bilo kojeg prava navedenog u Paktu. Uslov da se pojedinac može obratiti direktno Komitetu je, da je u BiH iscrpio sva raspoloživa pravna sredstva. MLJPI BiH, postupajući u skladu sa odredbama Fakultativnog protokola uz Međunarodni pakt i na osnovu predstavki koje se vode pred Komitetom za ljudska prava, je nadležno za dostavu odgovora koje nadležne institucije sačinje ispred BiH. Komitet UN je za BiH u predmetima koji se vode kod Komiteta usvojio 10 mišljenja i 1 Stav.

Po pitanju procedura za implementaciju mišljenja Komiteta UN-a ista se objavljuju na službenoj web stranici MLJPI, a nadležnim institucijama i organima vlasti u BiH dostavlja na informisanje i nadležno postupanje. Na osnovu odgovora sačinjava se cjelovita informacija o implementaciji mišljenja. Informacije o implementaciji mišljenja Komiteta su dostavljane po svakom od predmeta pojedinačno

Prema podacima Ustavnog suda BiH u 88 odluka donesenih od strane ovog suda, a usvojenih u periodu 13. novembar 2012. godine do 25. jula 2016. godine aplikanti su se pozivali na navodne povrede prava iz Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (u daljem tekstu Pakt). Kršenje navedenih prava nije utvrđeno niti u jednom slučaju. U navedenim slučajevima radilo se o tome da aplikanti tvrdnje o povredi ovih prava nisu posebno obrazložili, nisu dostavili bilo kakav dokaz koji bi mogao da pokaže da su mogući i vjerovatni navodi o kršenju ovih prava ili je razmatranje ovih apelacionih navoda bilo bespredmetno budući da su određeni članovi Pakta sadržajno isti sa određenim članovima Evropske konvencije o kojima je Ustavni sud u konkretnom slučaju već donio zaključke.

Nadzorno tijelo za praćenje provođenja Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina, u Izvještaju o implementaciji Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina u periodu 01.01.2009. - 30.06.2015. godine, je došlo do zaključka da su odlukom Evropskog suda za ljudska prava u slučaju Maktouf i Damjanović protiv BiH kao i odlukama Ustavnog suda BiH, stvorene pravne pretpostavke za ujednačavanje sudske prakse u predmetima ratnih zločina pred sudovima u BiH odnosno da je pomenutim odlukama riješeno pravno pitanje retroaktivne primjene krivičnog zakona i osigurana jedinstvena primjena zakona i ravnopravnost građana pred domaćim sudovima u predmetima ratnih zločina.

Zbog potrebe ujednačavanja sudske prakse iz krivične, građanske i upravne oblasti, od januara 2014. godine VSTV BiH koordinira održavanje sastanaka najviših sudskih instanci u BiH. Ujednačavanje se vrši prema transparentno utvrđenim pravilima o temama gdje je evidentno nejednako postupanje sudova, a pravni okvir je isti ili sličan, dok se u situacijama nejednakog pravnog okvira pokreću inicijative za harmonizaciju zakonskih rješenja, čime se nastoje stvoriti pretpostavke za ujednačeno postupanje sudova. Pored toga, programima edukacije redovno se predviđaju i provode seminari na teme procesuiranja predmeta ratnih zločina, kako za tužioce tako i za sudije. Edukacije se vrše od strane praktičara i međunarodnih eksperata, gdje se razmjenjuju najbolje prakse, stečena znanja i iskustva. Radi povećanja podrške žrtvama krivičnih djela tokom suđenja, a posebno u predmetima ratnih zločina, VSTV je podnio aplikaciju za održavanje TAIEX seminara, na kome se planira učešće sudija i tužilaca svih nivoa bh. pravosuđa na temu „Prakse Evropske Unije vezane za kompenzaciju materijalne i nematerijalne štete u krivičnim predmetima“.

2. Parlamentarna skupština BiH je usvojila Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije. Zajednička komisija za ljudska prava Pralamentarne skupštine BiH vodi aktivnosti na izradi Zakona o ombudsmenu u dijelu koji se odnosi na finansijsku neovisnost i uspostavljanje Nacionalnog preventivnog mehanizma (NAP)

Dopunom čl. 21. Zakona o parničnom postupku pred Sudom BiH, vrši se usklađivanje ovog čl. sa odredbama Zakona o zabrani diskriminacije, obzirom da je istim predviđena mogućnost podnošenja tužbe kojom se utvrđuje povreda prava ličnosti, čime se otvara mogućnost da se pred sudom utvrđuje i činjenica da je prema osobi izvršen akt diskriminacije, odnosno da je nekom radnjom povrijeđeno njegovo pravo (prilog MPR BIH).

Sud BiH je u izvještajnom periodu 14.11.2012.-18.07.2016. godine donio 15 (petnaest) odluka u kojima se postupajući sudija pozivao na odredbe Pakta o građanskim i političkim pravima. Odluke iz ovih predmeta su dostupne i na web stranici Suda BiH (Tabela 1 - Informacija o sudskim odlukama u kojima se sud pozivao na odredbe Pakta o građanskim i političkim stvarima).

3. Procesnim zakonskim propisima predviđena je mogućnost i način korištenja redovnog pravnog lijeka (žalba) i vanrednih pravnih lijekova.

Radi obuke kadrova koji se namjeravaju baviti pravosudnim funkcijama i usavršavanja stručnih znanja i vještina nositelja pravosudnih funkcija, od 2004. godine, na razini entiteta djeluju i centri za edukaciju sudija i tužitelja, čiji programi prate aktualna dešavanja u legislativi i sudskoj praksi unutar Bosne i Hercegovine i na međunarodnoj razini i u čije godišnje programe se redovito uvrštavaju teme vezane za ljudska prava.

4. S obzirom na podijeljenu nadležnost u pogledu propisivanja pojedinih krivičnih djela između države BiH, entiteta i BD, krivična djela silovanja ili drugih oblika seksualnog nasilja, kada nisu počinjeni kao zločin protiv čovječnosti, ili kao ratni zločin, propisana su u krivičnim zakonima entiteta i BD i nema potrebe da se isto djelo propiše i u Krivičnom zakonu BiH (KZBiH). Ukoliko bi ova djela uvrstili u KZ BiH, imali bi sukob nadležnosti između državnih i entitetskih organa vlasti u vezi sa gonjenjem i procesuiranjem ove vrste krivičnih djela.

BiH je sporazumom o sukcesiji prihvatila UN Konvenciju protiv mučenja i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja.

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, usvojila Zakon o izmjenama i dopunama KZ BIH („Službeni glasnik BiH“, broj 40/15). Ovim zakonom su izvršene slijedeće relevantne izmjene i dopune:

- Izmijenjen je čl. 190., na način da je izvršeno usklađivanje definicije ovog krivičnog djela s definicijom djela iz čl. 1. Konvencije. S obzirom na težinu djela istovremeno je pooštrena kazna. (prilog MPR BIH zakonski tekst).

- Izmijenjeni su čl.172. st. (3) tačka g) i čl. 173. st. (1) tačka e), čime je definicija ratnih zločina seksualnog nasilja usklađena s međunarodnim standardima na način da je iz definicije ovog djela uklonjen uvjet „prisile ili prijetnje o neposrednom napadu“ u skladu sa preporukom Odbora. (prilog MPR BIH zakonski tekst).

- Uveden je novi čl. 190a. kojim se propisuje novo krivično djelo “Prisilni nestanak”, i to u skladu sa čl. 4. Međunarodne konvencije za zaštitu svih osoba od prisilnih nestanaka, koji predviđa obvezu

propisivanja prisilnog nestanka kao posebnoga krivičnog djela, neovisno o ratnim okolnosti. (prilog MPR BiH zakonski tekst).

Napominjemo da je planiranim izmjenama i dopunama KZ BiH, predviđeno uklanjanje mogućnosti davanja amnestije za zločine prema međunarodnom pravu.

Parlament Federacije BiH je usvojio Zakon o izmjenama i dopunama KZFBiH u kojem su sadržane i izmjene čl. 210 (Navođenje na prostituciju) i dodati su novi članovi 210a (Trgovina ljudima) i 210b (Organizovana trgovina ljudima):

Ministarstvo pravde RS je formiralo Radnu grupu za izradu Izmjena i dopuna KZ RS.

KZ BD BiH u glavi XIX propisana su krivična djela protiv spolne slobode i morala i to: čl. 200 (Silovanje), čl. 201 (Spolni odnos sa nemoćnim licem), čl. 202 (Spolni odnos zloupotrebom položaja), čl. 203 (Prinuda na spolni odnos), čl. 204 (Spolni odnos s djetetom), čl. 205 (Bludne radnje), čl. 206 (Zadovoljenje pohote pred djetetom ili maloljetnikom), čl. 207 (Navođenje na prostituciju), čl. 207 a (Trgovina ljudima), čl. 207 b (Organizovana trgovina ljudima), čl. 208 (Iskorištavanje djeteta ili maloljetnika radi pornografije), čl. 209 (Upoznavanje djeteta s pornografijom), čl. 210 (Rodoskrvuće).

5. Strategija tranzicijske pravde za prihod od 2013-2016. godine i Akcioni plan za njeno provođenje u BiH, kao i Prijedlog programa za žrtve ratnog silovanja, seksualnog zlostavljanja i torture i njihove porodice u BiH 2013-2016. nisu još uvijek usvojeni jer nisu dobili podršku svih nivoa vlasti u BiH.

U programu rada Vijeću ministara BiH za 2016. godinu planirana je izradi Zakona o pravima žrtava torture u BiH kojim će se na bolji način riješiti pitanja adekvatne kompenzacije svim žrtvama torture u BiH (logoraši, žrtve ratnog silovanja i porodice nestalih osoba). Predviđeno je da se navedeni zakon u parlamentarnu proceduru uputi do kraja 2016. godine.

Programom rada Narodne skupštine RS, u cilju zaštite žrtava ratne torture, a posebno žrtava seksualnog nasilja u ratu planirano je donošenje Zakona iz ove oblasti i u toku je Izrada nacrtu zakona.

Prijedlog Zakona o pružanju besplatne pravne pomoći pred institucijama i organima BiH je u parlamentarnoj proceduri.

Trenutno je oblast besplatne pravne pomoći regulisana na entitetskom i kantonalnom nivou Zakonima o pružanju besplatne pravne pomoći. U Brčko distriktu BiH pružanje besplatne pravne pomoći vrši Kancelarija za pravnu pomoć BD BiH u skladu sa Zakonom o Kancelariji za pravnu pomoć BD BiH.

6. MLJPI BiH je polovinom 2014. godine započelo aktivnosti na izradi Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o ombudsmenu za ljudska prava BiH u skladu sa preporukama UN komiteta koje su u međuvremenu upućene državi članici, a koje ukazuju na potrebu jačanja napora na reorganizaciji i jačanju Institucije ombudsmena za ljudska prava BiH odnosno zahtijevaju usklađivanje Zakona o ombudsmenu za ljudska prava BiH sa Pariškim principima i preporukama Vijeća Evrope.

Ove preporuke, između ostalog, uključuju i odredbe koje definišu funkcionisanje Institucije kao Nacionalnog preventivnog mehanizma prema Fakultativnom protokolu uz Konvenciju protiv torture, i drugog nehumanog ili ponižavajućeg tretmana ili kazne, koju je usvojila Generalna skupština UN-a, 18.12.2002, Rezolucijom A/RES/57/199, koja je stupila na snagu 22. juna 2006. godine i koja se u predloženom zakonu povjerava Instituciji ombudsmena za ljudska prava BiH.

Prijedlog Zakona o ombudsmenu za ljudska prava BiH utvrdilo je Vijeće ministara BiH u decembru 2015. godine.

Nakon upućenog većeg broja amandmana na tekst prijedloga zakona u prvoj polovini 2016. godine, Zakon o ombudsmenu za ljudska prava BiH nije dobio saglasnosti poslanika Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH odnosno nije usvojen u augustu 2016. godine.

7. Relevantni statistički podaci za izvještajni period se nalaze u Aneksu izvještaja (Tabela 2 - Podaci o prijavama, istragama, optužnicama i presudama - po predmetima).

U Zakonu o izmjenama i dopunama KZFBiH data je definicija zločina iz mržnje koja glasi: „ Kazneno djelo iz mržnje je svako kazneno djelo učinjeno zbog rasne pripadnosti, boje kože, vjerskog uvjerenja, nacionalnog ili etničkog podrijetla, jezika, invaliditeta, spola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta druge osobe. Takvo postupanje uzet će se kao otegotna okolnost ako ovim zakonom nije izričito propisano teže kažnjavanje za kvalificirani oblik kaznenog djela počinjenog iz mržnje."

Kada je u pitanju regulacija audiovizuelnih medijskih sadržaja, Regulatorna agencija za komunikacije (RAK) je u izvještajnom periodu primila i procesuirala veći broj prigovora koji su se odnosili na potencijalni „govor mržnje“ u programima pružalaca audiovizuelnih medijskih usluga. Samo u jednom slučaju utvrđeno je kršenje navedene odredbe, na osnovu čega je televizijskoj stanici, zbog utvrđenog kršenja čl. „govor mržnje“ izrečena finansijska kazna u iznosu od 4.000,00 KM, dok je jednoj televizijskoj stanici izrečeno pismeno upozorenje radi kršenja odredbi koje se tiču diskriminacije. U preostalim slučajevima nije bilo osnova za vođenje postupka u vezi sa mogućim kršenjem odredbi koje se tiču govora mržnje, te su isti u redovnoj proceduri okončani.

Vijeće ministara BiH usvojilo je Izvještaj Ministarstva pravde BiH o slobodi govora i stanju medijskih sloboda u BiH, koji je dostavilo Parlamentarnoj skupštini BiH.

8. Zakoni na svim nivoima vlasti i svim nivoima obrazovanja, svakom djetetu garantuju jednako pravo pristupa, jednake mogućnosti učešća u odgovarajućem odgoju i obrazovanju i uživanje istovjetnog tretmana, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi i nijedan zakon ne sadrži diskriminirajuće odredbe. Godišnjim i dugoročnim razvojnim planiranjem obrazovne institucije na svim nivoima donose i realizuju programe u cilju unaprjeđenja tolerancije u javnom obrazovanju. Međutim, još uvijek nisu u potpunosti uspostavljeni mehanizmi koji garantuju potpunu implementaciju zakonskih odredbi, te multietničko okruženje za učenje u školama nije u potpunosti zaživjelo.

U Akcionom planu za djecu BiH 2015 – 2018. godina koji je Vijeće ministara BiH usvojilo 2015. godine u poglavlju „Nediskriminacija” predviđena je Mjera 3. koja glasi „Pokrenuti inicijativu za osiguranje odgovarajućih mjera podrške i pravilno obučene kadrove kako bi se olakšala etnička raznolikost i integracija u školama radi prekidanja segregacije djece u školama, na osnovu nacionalnosti (politika „dvije škole pod jednim krovom” i jednonacionalne škole). Nosilac posla navedene mjere je MCPBiH, a uključene institucije za provođenje su nadležna ministarstva obrazovanja i Konferencija ministara obrazovanja BiH.“

S obzirom na ograničene nadležnosti i mandat u oblasti obrazovanja, MCPBiH, kao koordinirajuća institucija na nivou BiH u oblasti obrazovanja, nastoji kroz djelovanje Konferencije ministara obrazovanja u BiH ukazivati, pozivati i motivisati nadležne obrazovne vlasti na ispunjavanje obaveza u okviru preuzetih međunarodnih obaveza BiH i prema ustavima, domaćim zakonima, Privremenim sporazumom o zadovoljavanju posebnih potreba i prava djece povratnika, Revidiranom strategijom BiH za provođenje Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma, da svakom djetetu osiguraju jednako pravo pristupa i i jednake mogućnosti učešća u odgovarajućem obrazovanju, bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi. Konferencija ministara obrazovanja u BiH osnovana je s mandatom da pruža savjete, razmatra i koordinira obrazovnu politiku, uz obavezu da se svi zaključci i preporuke, dakle ne odluke, donose konsenzusom.

MCPBiH i Konferencija ministara obrazovanja u BiH, koju uz ministra civilnih poslova BiH čine entitetski i kantonalni ministri obrazovanja, te šef Odjela za obrazovanje BD BiH, kontinuirano razmatra pitanje rješavanja etničke segregacije u pojedinim sredinama/ školama u BiH. S jedne strane, ova se pojava sustavno i kontinuirano rješava na različite načine, kao što je npr. uvođenje tzv. nacionalne skupine predmeta u škole u kojima se školuju djeca-povratnici ili se školuju djeca različitog nacionalnog porijekla.

Fenomen "dvije škole pod jednim krovom" je još uvijek prisutan u Hercegovačko-neretvanskom kantonu i Srednjobosanskom kantonu, a širom BiH još uvijek postoje jednonacionalne škole.

U tom cilju MLJPI BiH je 15. 10. 2013., a po zaključku Vijeća ministara BiH sa 63. sjednice održane 11. 9. 2013. godine, uputilo vladama entiteta i kantona Zaključna zapažanja i preporuke Komiteta za prava djeteta UN-a na nadležno postupanje i sačinjavanje plana implementacije preporuka. Jedna od preporuka Komiteta je glasila "Odmah prekinuti segregaciju djece u školama na osnovu nacionalnosti prekidajući takozvanu politiku "dvije škole pod jednim krovom" i jednonacionalnih škola i na taj način osigurati odgovarajuće mjere podrške i pravilno obučene obrazovne kadrove kako bi se olakšala etnička raznolikost i integracija u školama".

Vlada Federacije BiH je 2012. godine donijela dokument „Preporuke za eliminisanje segregirajućih i podijeljenih struktura u odgojno-obrazovnim ustanovama u Federaciji BiH“ kojima se, između ostalog preporučuje nadležnim kantonalnim obrazovnim vlastima u FBiH gdje je prisutna pojava fenomena "dvije škole pod jednim krovom". Dokumentom je predviđeno eliminisanje segregirajućih i podijeljenih struktura u školama kroz tri koraka:

1. „Administrativno i pravno ujedinjenje podijeljenih odgojno-obrazovnih ustanova“,
2. „Uspostavljanje jedinstvenog pristupa obrazovanju i ujednačenih uslova za sve učenike“ i
3. „Potpuna integracija podijeljenih škola – uspostavljanje multietničkih odjeljenja“.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke je u izvještajnom periodu, kroz svoj program „Poboljšanje uslova rada odgojno-obrazovnih ustanova“ podsticalo integriranje školskih objekata koji funkcionišu na principima „dvije škole pod jednim krovom“ kroz sljedeći kriterij: „Podsticaj proširivanju smještajnih kapaciteta školskih objekata u cilju administrativno-pravnog ujedinjavanja „dvije škole pod jednim krovom“, te prilagođavanje školskih prostorija za realizaciju istih“. Ovo ministarstvo je tokom 2012, 2013. i 2014. godini organizovalo takmičenje za učenike osnovnih i srednjih škola za izbor najboljih literarnih radova, a 2013. godine i likovnih radova, povodom 25. novembra, Dana državnosti BiH, na teme koje promoviraju osjećaj pripadnosti državi Bosni i Hercegovini, kao i vrijednosti mira, suživota, tolerancije i njegovanja pluralizma i multikulturalnosti. Ova aktivnost je imala za cilj da se, između ostalog, podstiče integriranje podijeljenih školskih objekata i struktura.

Također je u 2014. godini održalo tematsku sjednicu Koordinacije ministara obrazovanja i nauke u FBiH na temu uklanjanja svih oblika diskriminacije i segregacije u obrazovanju, posebno kada je riječ o područjima gdje je prisutan fenomen „dvije škole pod jednim krovom“.

Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine u 2014. godini donio je presudu kojom je utvrđeno da su organizovanjem škola na etničkom principu, donošenjem i implementacijom školskih planova i programa na etničkom principu, učenici u školama na području Hercegovačkog-neretvanskog kantona odvajani na osnovu njihove etničke pripadnosti, čime je učinjena diskriminacija. Naloženo je Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovačko-neretvanskog kantona da poduzme neophodne i zakonom predviđene korake i radnje usklađene s legitimnim i specifičnim ciljevima obrazovanja u skladu s propisima Bosne i Hercegovine u cilju prestanka dalje diskriminacije djece u školama na području Hercegovačko-neretvanskog kantona na osnovu njihove etničke pripadnosti i to tako što će ustanoviti jedinstvene integrisane multikulture obrazovne ustanove – škole za utvrđena upisna područja s jedinstvenim nastavnim planom i programom, uz puno poštivanje prava djece na obrazovanje na maternjem jeziku.

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje je u zadnje dvije godine, u saradnji sa nadležnim obrazovnim vlastima, izradila Zajedničku jezgru baziranu na ishodima učenja za 5 od ukupno 8 odgojno-obrazovnih područja u osnovnom i srednjem obrazovanju, i to za: Jezično-komunikacijsko područje (ZJNPP za bosanski, hrvatski i srpski jezik i ZJNPP za strani jezik definisana na ishodima učenja), matematičko područje, društveno-humanističko područje (ZJNPP za povijest, ZJNPP za građansko obrazovanje definirana na ishodima učenja), tehnika i informacijske tehnologije, kroskurikularno i međupredmetno područje (poduzetništvo, karijerna orijentacija i antikorupcija), prirodoslovlje.

Razvojem Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa utvrđene na ishodima učenja omogućit će se revizija i unaprjeđenje postojećih nastavnih planova i programa u Bosni i Hercegovini. Stalnim poboljšanjem nastavnih planova i programa, te njihovom provedbom nastoji se zaustaviti segregacija u školama.

9. Donošenjem Zakona o zabrani diskriminacije i Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, definirani su i njeni oblici, utvrđena zabrana diskriminacije u svim područjima života i mehanizmi za zaštitu od diskriminacije. Zakon propisuje da svaka osoba koja smatra da je diskriminirana može tražiti zaštitu svojih prava u sudskim i upravnim postupcima. Izmjena i dopuna Zakona o zabrani diskriminacije BiH s ciljem poboljšanja položaja LGBT osoba u bh. društvu, usvojene su 2016. godine. Kroz ove izmjene zakona seksualna orijentacija i rodni identitet su terminološki ispravno imenovane kao osnove na kojima je zabranjena diskriminacija. Pored toga, kao zabranjeni osnov diskriminacije navedenu su i “spolne karakteristike”, čime BiH postaje prva država u jugoistočnoj Evropi koja kroz svoj sveobuhvatni Zakon o zabrani diskriminacije BiH predviđa i zaštitu interspolnih/intersex osoba od diskriminacije u svim oblastima života. Zakon izričito i na pravi način reguliše zaštitu lezbejki, gejeva, biseksualnih, trans* i interspolnih (LGBTI) osobe od diskriminacije.

Jedino je u odluci broj AP 1020/11 od 25.09.2014. godine utvrđeno kršenje prava na slobodu okupljanja iz čl. 11. Evropske konvencije Udruženja Q za promociju i zaštitu kulture, identiteta i ljudskih prava queer osoba iz Sarajeva. Navodi o diskriminaciji u navedenoj odluci nisu razmatrani imajući u vidu zaključke Suda u pogledu čl. 11. EK.

Zakonom o izmjenama i dopunama KZ RS kao kvalifikatorna okolnost za pojedina krivična djela unesen je stav koji se odnosi na krivična djela učinjena iz mržnje, uključujući pol, seksualnu orijentaciju i rodni identitet nekog lica.

Policijske agencije (MUP RS, FMUP I KANTONALNI MUPOVI) u sklopu redovnog školovanja na policijskim akademijama i kroz druge vidove školovanja i usavršavanje policijskog osoblja vrše kontinuirana edukacija policijskog kadra u vezi sa ovom problematikom, također iste ostvaruju saradnju sa mnogim nevladinim udruženjima i organizacijama, kao što su Sarajevski otvoreni centar (SOC), Fondacija „CURE“ i dr., a koja se ogledala u održavanju zajedničkih sastanaka, postavljanju Plakata u sve Policijske uprave i stanice MUP-a sa ciljem podizanja povjerenja LGBT osoba u policijske službenike, kao i njihovom ohrabivanju da bez straha prijavljuju sve oblike nasilja i diskriminacije itd.

ARSBiH zaprimila je zahtjevom za ispitivanje povrede Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, koji je dostavljen od strane direktora Sarajevskog otvorenog centra. Postupajući u skladu sa odredbama Jedinostvenih pravila za primanje i obrađivanje zahtjeva za ispitivanje povreda Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, od nadležnih institucija tražena su pojašnjenja i davane preporuke za otklanjanje diskriminacije na osnovu spolne orijentacije

U periodu od 14.11.2012. do 26.06.2016. godine u Upravi policije svih kantona Federacije BiH, kao i u Policije BD BiH nisu evidentirani slučajevi napada na osobe po osnovu njihove seksualne orijentacije, kako od građana, tako i od strane policijskih službenika, dok u MUP RS-a trenutno ne postoje analitički podaci o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, ali je u toku 2016. godine planirano prikupljanje tih podataka.

U toku 2016. godine realizovane su aktivnosti koje su za cilj imale uspostaviti dijalog koji će okupiti donosiocce odluka i civilno društvo, donatore i druge relevantne aktere u borbi za smanjenje nivoa nejednakosti i neprihvatanja kojima su izložene LGBTI osobe.

U godišnje operativne planove za ravnopravnost spolova na državnom i entitetskim nivoima uključene su i mjere za unapređenje položaja LGBTI lica i borbu protiv homofobije.

10. Zakoni koji regulišu pitanje rada i radnih odnosa zabranjuju diskriminaciju po bilo kojem osnovu uključujući i po osnovu spola. Zakoni o radu u BiH utvrđuju novčanu kaznu za poslodavca ukoliko stavi u nepovoljniji položaj lice koje traži zaposlenje ili zaposlenog/u. Veoma je značajno da su u ove zakone uvedene odredbe koje se tiču povrede ravnopravnosti spolova koji čine okvir za postupanja nadležnih inspektora.

Žene čine 51,8% ukupne populacije odnosno 51,8% radno sposobne populacije u BiH dok je procjena da su od ukupnog broja uposlenih samo 36,9% žene. Prema podacima Ankete o radnoj snazi za BiH, u 2015. godini je stopa zaposlenosti žena iznosila 23,2, što je skoro za 50% manje u odnosu na muškarce (40,9),

dok je stopa nezaposlenosti za žene iznosila 37,3 a za muškarce 25,8. U odnosu 2014. godinu, stopa zaposlenosti žena je u blagom porastu, dok je, proporcionalno tome, stopa nezaposlenosti u opadanju.

Prema preliminarnim podacima iz Ankete o radnoj snazi u 2016. godini stope aktivnosti i zaposlenosti su više za muškarce nego za žene i iznose 32,1% i 22,4%. Najviše su u starosnoj grupi 25 do 49 godina (73,2% i 54,4%). Istodobno, podaci iz Ankete pokazuju nižu obrazovnu strukturu neaktivnih osoba starijih od 15 godina: kojima je gotovo 54,2% osoba sa završenom osnovnom školom ili niže, 40,9% su osobe sa srednjom školom, a preostalih 4,9% su akademski obrazovane osobe.

Državna i entitetske strategije zapošljavanja predviđaju mjere koje se odnose na povećanje stope zaposlenosti žena, vođenje statističkih podataka na osnovu spola, uspostavljanje indikatora koji će pratiti efekat implementacije strateških dokumenata za oba spola, sprečavanje rada „na crno“ i sl. što su i djelimično planirane aktivnosti Gender akcionog plana BiH za period 2013-2017 godina.

U FBiH se nastojalo kroz mjere jačanja funkcije posredovanja u javnim službama za zapošljavanje kroz mjere aktivne politike zapošljavanja unaprijediti položaj ranjivih kategorija, a samim tim i žena.

U 2015. godini je održana međunarodna konferencija pod nazivom "Nove mogućnosti za zapošljavanje mladih i žena na Zapadnom Balkanu" koja je dala uvid u trenutno stanje položaja mladih i žena u društvu i na tržištu rada.

ARSBiH je u maju 2014. godine provela prvo opsežno istraživanje o broju žena i muškaraca u upravljačkim strukturama preduzeća u BiH. Analiza je pokazala da su žene u BiH zastupljene sa 15,7% u upravljačkim strukturama preduzeća, iako nadmašuju muškarce u smislu obrazovnih postignuća u zadnjih 20 godina.

Usvojen je Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona BiH kojima se zadržava obaveza da na kandidatskim listama bude 40% kandidata manje zastupljenog spola, ali se uvodi obaveza da među prva tri imena na listi jedno mora biti iz reda manje zastupljenog spola.

BiH ima oko 20% žena u parlamentarnim tijelima, što je evropski prosjek. U Parlamentarnoj skupštini BiH, Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine BiH, Predstavničkom domu Parlamenta FBiH i Narodnoj skupštini RS žene čine u prosjeku oko 21% svih izabраниh zastupnika/ca. U Vijeću ministara BiH imenovane su dvije ministricе, u Vladi Federacije Bosne i Hercegovine je došlo do značajnog porasta broja žena u odnosu na dosadašnje vlade i iznosi 25% ministrica, a u Vladi RS-a i kantonalnim vladama došlo do smanjenja zastupljenosti žena na ministarskim pozicijama.

Evidentno je da ni na jednom nivou vlasti nije postignut minimalan standard od 40% žena izabраниh predstavnika.

Izborni sistem BiH je takozvani proporcionalni sistem s više izbornih jedinica i listama na kojima je više kandidata koje birači direktno biraju. Kandidatske liste su otvorene, što znači da birači i biračice svoj glas mogu povjeriti jednoj političkoj stranci ili pojedinačnom kandidatu ili kandidatkinji. Kvote na listi predstavljaju mjeru kojom se političke stranke ili koalicije obavezuju da će se na kandidatskoj listi nalaziti 40% žena, ukoliko je usklađeno sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH

Izborni sistem BiH primjenjuje i sistem po kome među dva prva imena moraju biti oba spola, među pet prvih dva manje zastupljenog spola, među osam tri osobe manje zastupljenog spola i tako redom. Broj kandidata manje zastupljenog spola mora biti najmanje jednak ukupnom broju kandidata na listi podijeljenom sa tri, zaokruženim na prvi viši cijeli broj. Na isti način izrađuje se kandidatska lista za kompenzacijske mandate.

Programi, aktivnosti i kampanje usmjerene na povećanje učešća i uticaja žena u političkom i javnom odlučivanju intenziviraju se u predizbornim periodima. U oktobru 2014. godine održani su Opšti izbori u BiH, a po prvi put, kandidatske liste političkih stranaka sadržavale su i do 42% žena.

Nakon provedenih izbora 2014 godine urađen je izvještaj “Opšti izbori 2014: (ne)vidljive žene” koji je nastao u okviru kampanje “Biraj ravnopravno”, koju je proveo Gender centar Vlade RS. Iz ovog izvještaja vidljivo je da žene nisu ravnopravno zastupljene ni u jednom organu vlasti, te da najveću odgovornost za ovakvu situaciju snosi biračko tijelo koje je odgovorno za izbor kandidata u predstavnička tijela i političke partije koje nisu provodile adekvatnu predizbornu kampanju.

U slučaju da kandidatska lista ne ispunjava propisane uslove u pogledu broja kandidata muškog i ženskog pola (ravnopravna zastupljenost polova), Centralna izborna komisija BiH takvu listu neće ovjeriti i odbiće kandidate (čl. 4.21 st. (1) Izbornog zakona BiH).

S obzirom da je u toku provedba Lokalnih izbora 2016. godine, podaci u ovjerenim kandidatskim listama za ove izbore su:

Žene	12.542	41,20%
Muškarci	17.902	58,80%

I dalje je zadržan trend da je zavisno od stepena stručnog obrazovanja zaposleno više muškaraca nego žena, sem visoke i više stručne spreme, u kojoj se zapaža nešto malo veća zaposlenost žena.

Godinama je prisutan veći broj žena među diplomiranim studentima na visokoškolskim ustanovama. Primjetan je veći udio žena i u nekvalifikovanoj radnoj snazi, ali i među zaposlenim magistrima. Kad su u pitanju niži stepeni obrazovanja, s obzirom na nmanje mogućnosti zaposlenja i niže zarade, te nedovoljan broj javnih objekata za povjeravanje djece vanškolskog uzrasta na čuvanje moguće je da žene nižeg obrazovanja češće odlučuju da se usmjere na brigu o porodici. U ovim slučajevima može se pretpostaviti da je uzrok tome veći teret porodičnih obaveza žena, koji sa jedne strane usporava žene u postizanju akademskih kvalifikacija doktora nauka, a sa druge strane, kada su u pitanju niži stepeni obrazovanja, s obzirom na manje mogućnosti zaposlenja i zarade, opravdano je pretpostaviti da se žene nižeg obrazovanja odlučuju češće da se usmjere na brigu o porodici.

Žene su nešto brojnije među državnim službenicima, ali se na rukovodećim položajima nalazi više muškaraca i nego žena. Na nižim rukovodećim položajima žene su nešto zastupljenije od muškaraca. Na pozicijama viših stručnih saradnika i stručnih saradnika sa srednjom stručnom spremom više je žena. Ovo ukazuje na još uvijek nedovoljnu zastupljenost žena na mjestima upravljanja i odlučivanja, odnosno da standard od 40% žena na mjestima odlučivanja nije ispunjen.

Polna struktura u sudskoj vlasti u BiH takođe odražava slično stanje „obrnute piramide moći“, odnosno ukazuje na podzastupljenost žena na višim pozicijama i mjestima donošenja odluka, dok ih je veći broj zaposleno u pravosuđu na mjestima sudija.

Prema podacima iz Akcionog plana za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini, za period 2014-2017. godine od ukupnog broja zaposlenih u Ministarstvu odbrane BiH žene su procentualno zastupljene sa 35,6 %, dok su žene u odnosu na ukupan broj civilnih lica u Oružanim snagama zastupljene sa 23,8%. Profesionalnih vojnih lica (PVL) - žena u Oružanim snagama BiH je 4,8%. Žene u mirovnim misijama zastupljene su sa 3,5%. Od ukupnog broja pripadnica Oružanih snaga BiH, žene su procentualno zastupljene sa 6,5%.

Prema podacima Ministarstva vanjskih poslova BiH iz 2014. godine procenat ambasadorke je iznosio 23,9%, što je blagi porast u odnosu na 2011. godinu kada su žene bile imenovane za ambasadorke u iznosu od 16%. U klasi generalnog konzula imenovane su dvije žene od ukupno šest pozicija. Kada su u pitnju diplomatske misije BiH pri međunarodnim organizacijama, važno je spomenuti da se samo jedna žena nalazi na poziciji ambasadora i to pri Organizaciji Ujedinjenih nacija u Njujorku. Ovi podaci takođe pokazuju da je stanje učešća žena u ovim tijelima ispod propisanog minimalnog standarda od 40%.

Statistički podaci o učešću žena u oblasti sigurnosti pokazuju da su žene u policijskim strukturama podzastupljene.

Iz sredstava FIGAP-a programa (Finansijski mehanizam za implementaciju Gender akcionog plana BiH) u izvještajnom periodu podržani su programi i projekti institucionalnih i vaninstitucionalnih partnera usmjerenih na jačanje položaja žena u javnom i političkom životu i edukacije žena pripadnica političkih stranaka, kao i promocija žena koje su liderke u različitim oblastima, u svrhu podrške ženama da se aktivnije uključe u javni i politički život. Podržan je takođe i određeni broj projekata usmjerenih ka ekonomskom osnaženju žena, što je veoma važno s obzirom da je ekonomska nezavisnost žena jedan od preduslova njihovog uključivanja u javni i politički život svoje zajednice.

U BiH se radi na izradi i usvajanju lokalnih akcionih planova za ravnopravnost polova koji sadrže mjere i programe za unapređenje položaja žena u javnom i političkom životu na lokalnom nivou.

Evidencije o kandidatima za izbore Centralne izborne komisije nisu razvrstane i prikazane po polu. Način utvrđivanja rodne statistike je u ovom slučaju nedovoljno pouzdan, jer se oslanja na ručno prebrojavanje, gdje se pol kandidata/kinje utvrđuje na osnovu ličnog imena. U narednom periodu neophodno je insistirati na dosljednoj primjeni ove zakonske obaveze.

Nevladine organizacije kojima pitanja ženskih ljudskih prava, jačanja i afirmisanja uloge žena u društvu, odnosno unapređenja njihovog društvenog položaja putem postizanja rodne ravnopravnosti čine okosnicu rada i djelovanja, predstavljaju nezaobilazan faktor i jedan od ključnih segmenata prilikom planiranja, izrade i provođenja rodno odgovornih politika, kako na lokalnom, tako i na višim nivoima odlučivanja.

U ovom dijelu važno je navesti i ulogu i doprinos medija u promovisanju ravnopravnosti polova u političkom i javnom odlučivanju. Mediji prate kampanje i aktivnosti, nevladinih organizacija i drugih partnera, ustupaju besplatan prostor za emitovanje promotivnih sadržaja, iniciraju i objavljuju priče o uspješnim ženama i sprovode tematske projekte i programe za promociju ravnopravnosti polova. Može se konstatovati da je u odnosu na raniji izvještajni period učinjen napredak u pristupu medija ovoj temi, mada postoji i dalje veliki prostor za unapređenje, pogotovo kada govorimo o periodu predizbornih kampanja.

I pored ovih aktivnosti koje su ciljale na povećanje izlaznosti žena na izbore, povećanje vidljivosti i uloge žena u politici, povećanje broja izabranih predstavnica i njihovog uticaja na procese odlučivanja, marginalizacija žena i zanemarivanje važnosti pitanja ravnopravnosti polova u raznim oblastima ekonomskog, društvenog i političkog života nastavlja biti veoma vidljiv problem. S tim u vezi, treba naglasiti da ovaj proces nikada ne može teći iz samo jednog pravca, odnosno zavisiti samo od motivisanosti ili dobro osmišljene strategije nevladinih organizacija. Neophodna je, prije svega, politička podrška organa odlučivanja, izvjestan stepen razumijevanja i senzibilisanosti prema rodnoj ravnopravnosti, ali i promjena stereotipnih stavova u vezi sa ulogama žena u javnom i političkom životu.

11. U skladu s obavezama preuzetim usvajanjem Okvirne strategije za provedbu Konvencije o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici u BiH za period 2015 – 2018. godine zadužene su sve nadležne institucije BiH da se aktivno uključe u realizaciju planiranih aktivnosti. Osnovni ciljevi su: osiguranje sveobuhvatne, djelotvorne i inkluzivne prevencije nasilja nad ženama i u porodici; uspostavljanje multidisciplinarnog i koordiniranog sistema zaštite žrtava nasilja nad ženama i u porodici u skladu s Konvencijom Vijeća Evrope, unapređenje pretpostavke za kažnjavanje počinitelaca nasilja nad ženama i nasilja u porodici i osiguranje pristupa pravdi žrtvama, kao i unapređenje okvira za kreiranje i

praćenje provedbe integriranih i rodnoosjetljivih politika za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

U izvještajnom periodu pred nadležnim pravosudnim institucijama BiH donijeto je ukupno 1.785 osuđujućih presuda u predmetima nasilja u porodici iz čl. 218. KZ BD BiH, čl. 208 KZ RS te čl. 222 KZ FBiH, u kojima su oštećena lica ženskog pola. Struktura izrečenih kazni je slijedeća: 1.457 ili 82,5% uslovnih kazni zatvora, 175 ili 9% zatvorskih kazni, 145 ili 8,1% novčanih kazni te 8 ili 0,4% sudskih opomena.

Prema podacima kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova FBiH u 2014. godini prijavljeno je 1459 slučajeva nasilja u porodici, te je podneseno 992 izvještaja o počinjenom krivičnom djelu. U 94% slučajeva počinioci nasilja u porodici su osobe muškog spola. Žrtve su u 82% slučajeva osobe ženskog spola. Ukupno gledajući 1,3% maloljetnih osoba su počinioci nasilja u porodici, a 9,4% maloljetnih osoba je među žrtvama. Sličan trend je primjetan i u prethodne četiri godine.

Prema podacima pravosudnih organa u Federaciji BiH, kroz uporedne podatke za 2014. i 2012. godinu, broj slučajeva nasilja u porodici u 2012. godini je iznosio 409, a u 2014. godini 299 što u konačnici ne znači da se broj nasilnih slučajeva smanjio jer prema podacima iz medija može se zaključiti da čak postoji tendencija povećanja i što je najstrašnije sa smrtnim posljedicama, tako da se više ne smatra slučajem nasilja u porodici nego slučajem ubistva ili izuzetno brutalnog ubistva.

Godina	Broj djela nasilja u porodici	Broj žena žrtava	Osumnjičeni su muškarci	Uvjetne kazne	Ukupan broj zaštitnih mjera	Izrečeni broj zabrane uznemiravanja i uhođenja
2012.	409	377	385	322	189	79
2013.	324	307	315	267	190	74
2014.	299	277	289	201	293	144

Prema podacima općinskih sudova FBiH najčešće su izricane uvjetne kazne, ali je 2014.godine izrečeno mnogo više zaštitnih mjera i to prema odredbama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici Federacije BiH, najčešće je izricana zabrana uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju.

Na entitetskom nivou, Klub parlamentarki FBiH osnovan je kako bi prevladao političke razlike i radio na poboljšanju svakodnevnog života svih građana, a naročito žena. Od osnivanja, u martu 2013. godine, ovaj klub političarki koje pripadaju različitim političkim grupama napravio je značajan napor u organizacionom razvoju i uticaju u Parlamentu. Klub je radio sa nevladinim organizacijama na nacrtu amandmana o povećanju sankcija protiv počinitelja nasilja u porodici i ostalih krivičnih djela počinjenih protiv žena i djevojčica.

Konferencija pod nazivom „Monitoring i implementacija Istanbulske konvencije – nove sinergije“, na temu prevencije i borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici održana je 2015. godine u Sarajevu. Učesnici konferencije su bili članovi zemalja članica Vijeća Evrope i predstavnici domaćih i regionalnih institucija za ljudska prava i ravnopravnost spolova, također i u 2016. godine održana je Regionalna konferencija o saradnji vladinih institucija i organizacija sa ženskim nevladinim organizacijama o implementaciji Konvencije Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija).

Kada je riječ o vrstama sveobuhvatne pomoći žrtvama nasilja uključujući i nasilje u porodici važno je istaći da i dalje funkcionišu SOS telefoni u FBiH i Republici Srpskoj, te da devet sigurnih kuća pruža fizičku,

emocionalnu, psihičku i ekonomsku zaštitu žrtvama i svjedocima nasilja uključujući i besplatnu pravnu pomoć.

Savjet za suzbijanje nasilja u porodici i porodičnoj zajednici RS razmatrao je i prihvatio Akcioni plan za suzbijanje i sprečavanje nasilja u porodici za 2016. godinu u RS.

Ovaj dokument učinjen je dostupnim i nevladinim organizacijama koje se bave pitanjima zaštite od nasilja u porodici, koje su imale priliku dati svoje prijedloge i sugestije na isti.

U Republici Srpskoj u periodu jul-decembar 2015 godine podneseno je 527 prijava nadležnom tužilaštvu, izrečeno je 153 novčanih i 108 uslovnih kazna, kao i određeni broj zaštitnih mjera.

Broj prijava	527
Novčana kazna	153
Uslovna kazna	108
Zabrana približavanja	1
Udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora	2
Zabrana uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju	39
Obavezan psihosocijalni tretman	4
Obavezno liječenje od ovisnosti	7

Prikupljeni podaci koje su dostavili subjekti zaštite, potvrđuju da su i u 2015. godini učinioци predominantno lica muškog pola (u prosjeku 90%), a da su žrtve najčešće lica ženskog pola.

Nasilje u porodici se i u 2015. godini najčešće manifestovalo kroz dvije vrste nasilja: intimno partnersko nasilje, odnosno nasilje bračnih /vanbračnih supružnika, te međugeneracijsko nasilje (najčešće oca prema sinu i sina prema ocu). Prema prikupljenim podacima, najveći broj učinilaca, ali i žrtava nasilja u porodici u 2015. godini pripada starosnoj dobi između 31 – 50 godina. Kao najzastupljeniji oblici na koje se nasilje u porodici manifestuje u 2015. godini zabilježeni su fizičko, psihičko i kombinovano nasilje, dok su rjeđe evidentirani ostali oblici nasilja, odnosno ekonomsko i seksualno nasilje.

Stope rasprostranjenosti partnerskog nasilja opadaju sa višim nivoima obrazovanja žena i njihovih partnera. Partnerova zavisnost od alkohola ili „teška narav“ izuzetno povećavaju rizike da budu nasilni prema ženama. Temelj partnerskog nasilja predstavljaju neravnotežni odnosi moći koji se manifestuju i kroz dominantno odlučivanje o novcu u domaćinstvu od strane partnera, a materijalna deprivacija povećava rizike od ispoljavanja partnerskog nasilja prema ženama iz uzorka.

Žene izložene nasilju u praksi se rijetko obraćaju institucijama za pomoć, i to najčešće policiji, za slučajeve fizičkog nasilja, ili zdravstvenoj ustanove u slučaju zadobijenih povreda, dok su druge institucije, poput centara za socijalni rad, manje zastupljene, dok su se u manjoj mjeri obraćale nevladinim organizacijama i specijalizovanim službama podrške, poput SOS telefona i sigurne kuće. Međutim, iako je riječ o malom broju slučajeva ova podrška, koliko god nesavršena i ograničena bila, najčešće imala efekata.

Nasilje po osnovu pola definisano je čl. 6. Zakona o ravnopravnosti polova u BiH. Zbog nasilja po osnovu pola, pred Gender centrom RS u izvještajnom periodu vođeno je ukupno 13 postupaka od čega 12 po zahtjevu stranke i 1 po službenoj dužnosti.

Posebno treba istaći da se u toku postupaka ispitivanja kršenja ZRP BiH zbog nasilja po osnovu pola skoro uvijek, na osnovu prikupljenih dokaza, došlo do informacija i podataka da je slučaj mnogo kompleksniji nego što je to navedeno u samom zahtjevu. Najčešće se dolazilo do saznanja da su pred nadležnim centrima za socijalni rad u toku postupci mirenja ili su isti završeni i pokrenuti su brakorazvodni postupci, ali službenici/ce nadležnih centara za socijalni rad nisu uzimali u obzir postojanje nasilja niti pokretali postupke i sprovodili mjere zaštite i zbrinjavanja žrtava, čak ni u slučajevima gdje su stranke ukazivale na postojanje nasilja. Takođe, često se u postupcima dolazilo do saznanja da su žrtve nasilja i maloljetna djeca, a da službenici/ce nadležnog centra za socijalni rad u postupcima to nisu uzeli u obzir.

Kad je u pitanju praćenje stanja u vezi sa nasiljem nad ženama i rodno zasnovanim nasiljem i u tom smislu buduće praćenje sprovođenja Konvencije, što predstavlja posebnu obavezu prema Konvenciji, važno je navesti da je u RS uspostavljen sistem prikupljanja, praćenja i kvantitativnog izvještavanja o nasilju u porodici. Sistematsko i dosljedno prikupljanje, praćenje i analiza podataka o nasilju nad ženama i rodno zasnovanom nasilju u RS nije potpuno uspostavljeno u skladu s Konvencijom, te je s tim u vezi važno naglasiti da se Konvencijom propisuje uspostavljanje sistematskih baza podataka o svim vidovima nasilja nad ženama, odnosno rodno zasnovanog nasilja, te sprovođenje različitih istraživanja o prevalenci, uzrocima, posljedicama i drugim društvenim aspektima ovog nasilja.

MUP-a Kantona Sarajevo, kroz program Rad policije u zajednici, u saradnji sa Međunarodnim programom pomoći u kriminalističkoj obuci - ICITAP, je proveo projekat - kampanju pod nazivom "Rad u zajednici/Borba protiv nasilja u porodici". U sklopu ovog projekta policijski službenici MUP-a Kantona Sarajevo su građane informisali o tome kada, kako i kome prijaviti slučaj nasilja u porodici, i objasnili proceduru nakon prijave slučaja. Prema planu i programu permanentne obuke, za policijske službenike MUP-a Kantona Sarajevo tema "Nasilje u porodici", se obrađuje kao posebna tematska cjelina. Policija provodi zaštitne mjere na način propisan Pravilnikom o načinu provođenja zaštitnih mjera koje su u nadležnosti policije, pri čemu ističemo tri najvažnije, koje su u direktnoj ingerenciji policije:

- udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora i zabrana vraćanja u stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor,
- zabrana približavanja žrtvi nasilja, i
- zabrana uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju.

O provođenju navedenih zaštitnih mjera policija je obavezna slati izvještaj nadležnom centru za socijalni rad koji je opet dužan da u sveobuhvatnom izvještaju obavijesti sud u smislu adekvatnosti izvršenja sudskog rješenja, te eventualno dati preporuke za moguće produženje mjere, odnosno zamjene mjere nekom drugom mjerom.

Polijski službenici Uprava policije kantona su u posmatranom periodu u više gradova kantona u FBiH u saradnji sa ICITAP-om provodili informativne kampanje i dijelili propagandne materijale kojima su se građani i eventualno moguće žrtve nasilja u porodici upoznavali o posljedicama nasilja, te informisani o načinima prijavljivanja slučajeva nasilja u porodici, konkretno nasilja nad ženama i djecom. Tom prilikom su građani anketirani od strane predstavnika ICITAP-a.

Primjera radi, u periodu 2015. i 2016. godine službenici MUP-a TK-a su učestvovali u kampanji „Rad policije u zajednici-borba protiv nasilja u porodici“ u saradnji sa Međunarodnim programom pomoći u kriminalističkoj obuci –ICITAP. U sklopu navedene akcije na pet lokacija u Tuzlanskom kantonu postavljeni su info pultevi na kojima su zainteresovani građani mogli razgovarati sa policijskim službenicima obučanim za postupanja u slučajevima nasilja u porodici, odnosno afirmacija javnosti o vrstama nasilja, zaštiti, načinu prijavljivanja, a tokom kampanje građanima je bio dostupan i promotivni materijal. Službenici MUP-a TK su članovi interesorne radne grupe Tuzla, koja je zadužena za realizaciju

ciljeva iz „Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici 2013-2017“, kao i izrade Protokola intervencija u slučajevima nasilja u porodici na lokalnom nivou, koji je svečano uručen 27.12.2014. godine svim predstavnicima institucija koji su uključeni u realizaciju ovih aktivnosti (školstvo, zdravstvo, Centar za socijalni rad, policija i sudstvo). Od strane UG „Vive žene“ Tuzla svake godine se organizuje kampanja na području Tuzlanskog kantona pod nazivom „16 Dana aktivizma“, koja ima za cilj podizanje svijesti osoba ženskog spola da prijave slučajeve nasilja u porodici, u kojoj aktivno učešće uzimaju policijski službenici MUP-a TK-a.

U izvještajnom periodu od 14.11.2012. godine do 14.07.2016. godine prema prikupljenim podacima kantonalnih uprava policije u FBiH evidentirano je 3.459 prijava nasilja u porodici. Po zaprimljenim prijavama navedenih krivičnih djela provedene su kriminalističke istrage, te su nadležnom Kantonalnom tužilaštvu podnijeto 5.440 Izvještaja o počinjenim krivičnom djelu protiv izvršilaca. Detaljni podaci su prikazani u TABELI 4 - Nasilje u porodici FbiH

Uprava policije svih kantona u FBiH ne posjeduje podatke o dodijeljenim naknadama žrtvama nasilja. Kada su u pitanju preduzete mjere za ohrabrivanje prijavljivanja ovih slučajeva u Ministarstvu unutrašnjih poslova Srednjo-bosanskog kantona izvršene su mnogobrojne edukacije po školama kako za djecu, tako i za roditelje. U sklopu projekta „Rad policije u zajednici“ policajci u Ministarstvu unutrašnjih poslova Srednjo-bosanskog kantona svakodnevno na terenu rade na podizanju svijesti, odnosno motivisanju žrtava da prijave nasilje, kako organiziranjem tribina, tako i podjelom prigodnih letaka.

Žrtvama nasilja u porodici se omogućuje besplatna pravna pomoć u saradnji sa Zavodom za pružanje besplatne pravne pomoći. Pomoć žrtvama nasilja ogleda se kroz određivanje i provođenje zaštitnih mjera prema počiniocima nasilja, zatim saradnjom sa drugim relevantnim institucijama kao što su Centri za socijalni rad, Centri za mentalno zdravlje, Sigurne kuće.

12. Statističke podatke o procesuiranju predmeta ratnih zločina te predmeta ratnih zločina koja uključuju djela silovanja i seksualnog nasilja, kao i podatke o izrečenim kaznama u predmetima ratnih zločina koji su uključivali djela seksualnog nasilja predstavljena su u Tabeli 2- Podaci o prijavama, istragama, optužnicama i presudama - po predmetima i Tabeli 5 - Podaci o izrečenim kaznama u predmetima ratnih zločina koja uključuju djela silovanja i seksualnog nasilja.

Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina (u daljem tekstu „Strategija“) postavila je cilj da se najsloženiji i najprioritetniji predmeta ratnih zločina procesuiraju u roku od 7 godina, a ostali predmeti ratnih zločina u periodu od 15 godina od usvajanja Strategije. Po ocjeni Nadzornog tijela za praćenje provođenja Državne strategije, Tužilaštvo BiH je tek od 2013.godine bilo u dovoljnoj mjeri kadrovski osposobljeno za procesuiranje najsloženijih predmeta ratnih zločina. Takođe, nije blagovremeno uspostavljen funkcionalan mehanizam upravljanja predmetima ratnih zločina odnosno njihovog raspoređivanja između državnog pravosuđa i pravosuđa entiteta i BD BiH. Kako bi se unaprijedila efikasnost procesuiranja predmeta ratnih zločina, potrebno je preispitati kriterije za kategorizaciju složenih i manje složenih predmeta. Nadzorno tijelo će u drugoj polovini 2016.godine Vijeću ministara BiH dostaviti prijedlog za izmjenu strategije u pogledu produženja roka za implementaciju ovog strateškog cilja. Informacija o sudskoj praksi u predmetima ratnih zločina prikazana u okviru odgovora na pitanje broj 1.

13. Značajnu podršku u implementaciji Državne strategije i jačanju kapaciteta za procesuiranje predmeta ratnih zločina na osnovu iskazanih potreba, dala je Misija OSCE-a u BiH i Razvojni program Ujedinjenih naroda (UNDP) koji su obezbijedili sredstva za materijalne i kadrovske potrebe tužilaštava i sudova kroz zapošljavanje određenog broja stručnih saradnika za rad na predmetima ratnih zločina i psihologa za pružanje podrške svjedocima i žrtvama. Takođe, kroz projekat koji je implementirao VSTV BiH, a finansirala Evropska unija, izvršena je rekonstrukcija sudnica u 10 sudova okružnog i kantonalnog nivoa, te u Osnovnom sudu BD BiH i obezbijedena je potrebna audio-vizuelna oprema za primjenu mjera zaštite svjedoka.

U odjelu za istrage i podršku svjedocima Tužilaštva BiH, prema Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji Tužilaštva BiH sistematizovana su radna mjesta za podršku svjedocima, a istu obavljaju Viši stručni saradnik za podršku svjedocima i Referent specijalista za podršku svjedocima koji shodno potrebama zaduženih predmeta Tužilaštva BiH osiguravaju mjere za podršku i zaštitu svjedoka u saradnji sa tužiocima i istražiteljima.

Državna agencija za istrage i zaštitu navodi da je u proteklom periodu bilo slučajeva koji se odnose na zastrašivanje i prijetnje svjedocima, ali da njihova posebna organizaciona jedinica, Odjeljenje za zaštitu svjedoka, ne raspolaže adekvatnim kadrovskim potencijalom za pružanje psihološke podrške žrtvama i svjedocima koji strahuju od nasilja, reviktimizacije i zastrašivanja zbog oslobađanja ranije osuđenih osoba.

14. Programom rada Vijeća ministara BiH za 2016. godinu planirana je izrada Zakona o pravima žrtava torture u BiH kojim će biti riješeno pitanje adekvatne kompenzacije svim žrtvama torture na jedinstven način u BiH (logoraši, žrtve ratnog silovanja i porodice nestalih osoba). Izrada Zakona o pravima žrtava torture u BiH je u toku i planirano je da se navedeni zakon u parlamentarnu proceduru uputi do kraja 2016. godine.

Programom rada Narodne skupštine RS, u cilju zaštite žrtava ratne torture, a posebno žrtava seksualnog nasilja u ratu planirano je donošenje Zakona iz ove oblasti i u toku je izrada teksta zakona.

Pravo na reparacije je afirmirano brojnim odredbama međunarodnog prava, kao što su odredbe Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, Međunarodne konvencije o građanskim i političkim pravima, Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava, čl. 14. Konvencije Ujedinjenih naroda protiv mučenja i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka i čl. 6. Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije. Međunarodni standardi zahtijevaju da žrtvama povreda ljudskih prava budu osigurane pune i efektivne mjere reparacije, koje podrazumijevaju novčanu kompenzaciju za materijalnu i nematerijalnu štetu, kao i druge mjere usmjerene ka omogućavanju restitucije, rehabilitacije, satisfakcije, obnove digniteta i reputacije, te garancije neponavljanja. Pravo koje žrtve ratnih zločina imaju u skladu sa postojećim krivično-procesnim zakonodavstvom Bosne i Hercegovine jeste pravo na podnošenje imovinskopravnog zahtjeva protiv osobe osumnjičene ili optužene da je počinila krivično djelo kojim je žrtvi povrijeđeno ili ugroženo lično pravo, odnosno kojim joj je pričinjena šteta.

U pogledu pristupa pravdi, Vijeća ministara BiH je u junu 2016. utvrdilo Prijedlog Zakona o pružanju besplatne pravne pomoći pred institucijama i organima BiH, te je isti uputila u parlamentarnu proceduru.

U pogledu osiguranja obeštećenja za civilne žrtve rata i članove njihovih porodica, nadležna su entitetska ministarstva. Također, među kantonima je još od 2006. godine ujednačen iznos primanja civilnih žrtava rata, jer je Federacije preuzela obavezu finansiranja 70% iznosa ostvarenih prava, a kantoni u svojim budžetima osiguravaju preostalih 30% potrebnih sredstva. To je samo kada su u pitanju materijalne naknade po osnovu invalidnosti civilnih žrtava rata od 60-100 % invaliditeta, dok su sva ostala prava obaveza kantona. Kada je riječ o izjednačavanju iznosa među osobama sa civilnim i vojnim invaliditetom, pripremljen je Nacrt zakona o jedinstvenim načelima i okviru materijalne potpore za osobe sa invaliditetom u Federaciji BiH, koji je usvojio Zastupnički dom Parlamenta Federacije BiH i upućen je na razmatranje i usvajanje Domu naroda Parlamenta F BiH.

Osnovna prava civilnih žrtava rata i članova njihovih porodica u FBiH definirana su Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom. Posljednjim učinjenim izmjenama ovog zakona je utvrđeno da se iz postupka dokazivanja statusa žrtve seksualnog zlostavljanja i silovanja, isključi medicinsko vještačenje i da se postupak provodi isključivo u okviru nadležnog tijela organa uprave, u saradnji sa nevladinim organizacijama koje okupljaju i/ili pružaju psihosocijalnu podršku ovoj grupi korisnika. Iznos naknade koji ostvaruju korisnici ovog prava je 70% mjesečnog iznosa lične invalidnine ratnog vojnog invalida prve grupe, odnosno jednako je iznosu koji pripada civilnoj žrtvi rata prve grupe.

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike aktivno je sudjelovalo na izradi Programa za žrtve ratnog silovanja, seksualnog zlostavljanja i torture i njihove porodice u BiH 2013 – 2016, kojim su bile predviđene mjere i aktivnosti sveobuhvatne psihosocijalne rehabilitacije, žrtava i njihovih porodica, ali isti nije dobio saglasnost RS i zbog toga nije usvojen na Vijeću ministara BiH i nikada nije ni pristupljeno sistemskoj implementaciji.

Kada je riječ o obeštećenju, uključujući i obeštećenje za psihičke posljedice, ovo pitanje se treba rješavati jedinstveno na nivou BiH.

Kanton, u skladu sa Programom rješavanja prioritetnog stambenog zbrinjavanja po osnovu odgovarajućeg zakona, rješava prioritetno stambeno zbrinjavanje osoba iz čl. 54. ovog zakona (žrtve silovanja i seksualnog zlostavljanja), a naročito osoba koje su uključene kao žrtve svjedoci u sudske postupke.

U bazi koju vodi Federalno ministarstvo rada i socijalne politike je zaključno sa 30.05.2016. godine evidentirano: 1. 4006 korisnika prava lične invalidnine – civilne žrtve rata, 2. 873 korisnika prava mjesečnog ličnog novčanog primanja – žrtve silovanja i seksualnog zlostavljanja i 3. 5.151 porodične invalidnine – porodice ubijenih, nestalih, umrlih civilni žrtava rata

U cilju prevazilaženja diskriminacije u pogledu zaštite osoba s invaliditetom po osnovu uzroka nastanka invalidnosti pripremljen je i u Parlamentarnu proceduru upućen Zakon o osnovnim načelima i okviru materijalne zaštite osoba sa invaliditetom. Zastupnički dom Parlamenta Federacije BiH je usvojio Nacrt ovog Zakona 2014. godine i isti je upućen na razmatranje i usvajanje u Domu naroda Parlamenta Federacije BiH, što do sada nije realizirano.

S obzirom da je oblast zaštite civilnih žrtava rata u entitetskoj nadležnosti, RS je ovu oblast uredila Zakonom o zaštiti civilnih žrtava rata. Ovim zakonom je u određenoj mjeri obezbijedena zaštita žrtava počinjenih ratnih zločina kao civilnih žrtava rata prema kojem se civilnom žrtvom rata smatra i lice kod kojeg je nastupilo oštećenje organizma od najmanje 60% zlostavljanjem, silovanjem, odnosno lišavanjem slobode (zatvor, koncentracioni logor, internacija, prinudni rad) kao i lice koje je pod navedenim okolnostima poginulo, umrlo ili nestalo. U cilju zaštite posebne kategorije civilnih žrtava rata - žrtava torture a posebno žrtava seksualnog nasilja u ratu, Programom rada Narodne skupštine RS je u zadnjem kvartalu 2016. godine planirano donošenje Zakona o zaštiti žrtava ratne torture kojim će se propisati povoljniji uslovi za sticanje statusa i prava tih lica u odnosu na uslove koje definiše važeći Zakon. Izrada novog zakona daje priliku da se žrtvama prvenstveno obezbijedi pravo na kompenzaciju i rehabilitaciju kao najznačajnije vidove reparacija. Imajući u vidu različit stepen odgovornosti prema ratnim veteranima i civilnim žrtvama rata, koji proizilazi iz činjenice da su ratni veterani bili mobilisani, u važećim propisima iz oblasti boračko-invalidske zaštite i zaštite civilnih žrtava rata je zadržan pristup koji je naslijeđen iz propisa bivše SFRJ, prema kome se ratnim veteranima isplaćuju veće

Vlada Federacije i oba doma Parlamenta Federacije BiH usvojili su dokument „Strategija za izjednačavanje mogućnosti za osobe sa invaliditetom u FBiH 2011-2015. godine“.

Federalno ministarstvo za pitanja boraca i invalida odbrambeno - oslobodilačkog rata kontinuirano vodi brigu o ratnim vojnim invalidima u pravcu razvijenog modela, koji prvenstveno i dominantno uključuje novčane transfere shodno važećim zakonskim i podzakonskim propisima. Sredstva za unapređenje položaja ratnih vojnih invalida plasirana su u periodu od 13. novembra 2012. godine do danas u skladu sa Zakonom propisanim obavezama kroz realizaciju sljedećih transfera: 1. Tekući transferi pojedincima- za pomoć u liječenju boraca/branitelja, 2. Tekući transferi pojedincima - Transfer za pomoć u zapošljavanju boračkih kategorija putem boračkih zadruga, 3. Tekući transferi neprofitnim organizacijama- za podršku Fondaciji za stambeno zbrinjavanje RVI i boračku populaciju, 4. Tekući transferi neprofitnim organizacijama- udruge proistekle iz posljednjeg odbrambeno oslobodilačkog-domovinskog rata, 5. Tekući transferi neprofitnim organizacijama- Transfer za obilježavanje značajnih datuma, 6. Tekući transfer neprofitnim organizacijama Transfer za sufinansiranje izgradnje spomen obilježja, uređenje mezarja i grobalja, 7. Tekući transferi neprofitnim organizacijama - Transfer za sufinansiranje troškova sahrana i dženaza pripadnika braniteljskih

populacija, 8. Tekući transferi neprofitnim organizacijama- za podršku Fondaciji za pružanje pravne pomoći boračkoj populaciji. Kroz realizaciju navedenih transfera ministarstvo pruža punu podršku programima koji unapređuju položaj ove populacije.

Napominjemo da ovo Ministarstvo kontinuirano svake godine vrši dodjelu automobila ratnim vojnim invalidima 100% I grupe. U 2012. godini dodijeljeno je 80 automobila, u 2014. godini dodijeljeno je 80, dok je u 2015. godini dodijeljeno 80 automobila RVI 100% I grupe. Dana 14.07.2016. godine potpisan je Sporazum o isporuci 80 putničkih auotmobila za RVI 100% I grupe. Pored navedenog, također vodi bazu podataka korisnika prava ratnih vojnih invalida i porodica poginulih boraca u kojoj se vode podaci o spolu, dobi i stepenu invaliditeta kao i iznos novčanih naknada. Podaci se koriste za potrebe vršenja isplate mjesečnih novčanih naknada, kao za izradu analiza i informacija o stanju u oblasti branilačko-invalidske zaštite.

15. U prethodnom periodu, prema informaciji Instituta za nestale osobe BiH, nisu poduzete nikakve mjere da se obezbijede adekvatna sredstva, kako bi se osiguralo da je potpuno nezavisan i da ima mogućnosti da provodi svoj mandat. U pogledu finansijske situacije u Institutu za nestale osobe BiH, primjetan je trend blagog povećanja budžeta, tako da je 2012. godine budžet iznosio 3.066.000,00 KM, a 2016. godine budžet iznosi 3.342.000,00 KM što je i dalje nedovoljno s obzirom da institut još uvijek traga za oko 8.000 nestalih osoba, što nije slučaj sa zemljama regiona. Također je važno istaknuti da institut ne posjeduje vlastite prostorije, te da se za sjedište Instituta, 5 područnih i 10 terenskih ureda, poslovne prostorije zakupljuju. Trenutno je u Institutu zaposleno 49 zaposlenika, što je, kako navode, nedovoljno jer se stalno mjenjaju zakoni i propisi. Povećanje broja zaposlenika podrazumjeva bi i povećanje budžeta.

Zakonom o nestalim osobama, čl. 21., 22. i 23., predviđena je uspostava Centralne evidencije nestalih osoba BiH (u daljnjem tekstu CEN BiH). CEN BiH je zbirka pojedinačnih evidencija o nestalim osobama iz/u BiH koja uključuju relevantne podatke o identitetu nestale osobe, mjestu i okolnostima nestanka, kao i druge informacije koje su važne za utvrđivanje identiteta i traženje nestale osobe. U skladu sa navedenim zakonskim okvirom unutar Instituta za nestale osobe BiH formiran je Sektor centralne evidencije nestalih osoba BiH koji je u procesu verifikacije podataka o nestalim osobama. Uspostava CEN-a BiH je realizirana ali proces verifikacije nije završen u skladu sa rokom koji je utvrđen u skladu sa Zakonom o nestalim osobama BiH. CEN BiH sadrži podatke o ukupno 34.964 prijavljenih nestalih osoba, čiji će status biti dodatno provjeren kroz proces verifikacije podataka. Do ovog časa verificiran je status ukupno 20.769 nestalih osoba. Sve osobe koje nisu verifikovane, ne brišu se iz evidencije CEN-a nego se prenose u registar neverifikovanih osoba i proces njihove verifikacije je stalni proces. Fond za podršku porodicama nestalih osoba nije uspostavljen, a odluku o formiranju Fonda donosi Vijeće ministara BiH.

Početkom 2013. godine odobren je pristup INO BiH bazama IDDEEA koji je omogućio uvid i provjeru mjesta prebivališta nestalih osoba do 1992. godine sa osnovnim matičnim podacima (ime, prezime, ime oca, JMBG, mjesto i opština rođenja i prebivalište) kao i bazama trenutnog stanja prema izdavanju lične karte ili pasoša čime se postiže visoki stepen vjerodostojnosti i tačnosti ličnih podataka kao i detektiranje osoba koje su preživjele sukob, ali se još uvijek vode kao nestale. Ovo posljednje je predstavljalo bitan preduvjet za početak procesa verifikacije i osoba koje još uvijek imaju status nestalih osoba odnosno koje još uvijek nisu pronađene.

Institut za nestale osobe zajedno sa Tužilaštvom BiH, Međunarodnom komisijom za traženje nestalih osoba i porodicama nestalih osoba radi intenzivno na pronalasku nestalih osoba. Tužilaštvo BiH radi na predmetima ekshumacije koje obuhvataju pronalazak nestalih osoba na teritoriji BiH. U cilju bržeg pronalaska nestalih osoba Tužilaštvo BiH je uložilo dodatne napore formiranjem Operativne grupe sastavljene od predstavnika i istražitelja Tužilaštva BiH, predstavnika Instituta za nestale osobe BiH, Međunarodne komisije za traženje nestalih osoba (ICMP), predstavnika MKJS, predstavnika Državne agencije za istrage i zaštitu BiH (SIPA) i predstavnika regionalnih kancelarija za traženje nestalih osoba u BiH. U skladu sa uputstvom Glavnog Tužioca BiH za postupanje u procesu pregleda neidentifikovanih posmrtnih ostataka i uvida u stanje mrtvačnicama i kosturnicama u BiH, Tužilaštvo BiH zajedno sa

Institutom za nestale osobe BiH, Međunarodnom komisijom za traženje nestalih osoba (ICMP), okružnim i kantonalnim tužilaštvima, putem revizije kosturnica/mrtvačnica na području BiH uspješno doprinosi pronalasku nestalih osoba putem identifikacije NN posmrtnih ostataka u kosturnicama/mrtvačnicama. Zakonom o nestalim osobama, čl. 15. predviđena je uspostava Fonda za pomoć nestalim osobama što je djelimično realizirano donošenjem Odluke o osnivanju Fonda za pomoć porodicama nestalih osoba u BiH. Sjedište Fonda, način finansiranja, upravljanja kao i druga pitanja trebala su da budu riješena Sporazumom potpisanim od strane Vijeće ministara BiH, vlade entiteta i Vlada BD BiH. Ovaj Sporazum do danas nije usaglašen između Vijeća ministara BiH, entitetskih vlada i Vlade BD BiH.

Također je Ustavni sud BiH, po osnovu pojedinačnih apelacija porodica nestalih osoba, naložio Vijeću ministara BiH, Vladi FBiH, Vladi RS i Vladi BD BiH, da bez odgađanja osiguraju funkcioniranje Fonda za pomoć porodicama nestalih osoba u BiH, što do danas nije realizirano.

Aktivnosti na usaglašavanju Sporazuma o finansiranju Fonda su u više navrata inicirane od strane MLJPI, ali se u vezi sa sjedištem i načinom finansiranja Fonda nije postigla saglasnost između predstavnika vlada entiteta. Ključna neslaganja odnosila su se na procenat sredstava koja su trebali osigurati entiteti za finansiranje Fonda na nivou BiH na osnovu sljedećih kriterija: broja i mjesta stradanja nestalih osoba. U vezi sa obavezom uspostavljanja Fonda doneseno je u međuvremenu više odluka Ustavnog suda BiH kojim je VM BiH i Vladama entiteta naloženo da uspostave Fond. Uslovi za početak rada Fonda nisu stvoreni s obzirom da nije usaglašen tekst Sporazuma o finansiranju i sjedištu Fonda.

Ustavni sud BiH je donio rješenje kojim je utvrđeno da obaveze po osnovu donesenih presuda a posebno po osnovu presude AP 228/04 u kojima Ustavni sud BiH nalaže:

„(...) Vijeću ministara BiH, Vladi FBiH, RS i Vladi BD BiH, da bez odgađanja osiguraju da operativno funkcioniraju Fond za potporu porodicama nestalih osoba u BiH i Centralna evidencija nestalih osoba u BiH, koji su osnovani u skladu sa Zakonom o nestalim osobama BiH.”

Obzirom da Odluka nije izvršena Tužilaštvo BiH je pokrenulo krivični postupak protiv N.N. osoba zbog neizvršenja odluke Ustavnog suda BiH.

Pored ove donesene su i druge odluke koje se odnose na pitanja vezana za proces traženja nestalih osoba u BiH. Sve ove odluke Ustavnog suda BiH su istovjetne AP -129/04 od 27.05.2006., AP -1226/05 od 18.11.2006., AP- 228/04 od 27. 05. 2006. AP -159/06, od 26. 06.2007., AP -171/06, od 13. 09.2007., AP - 1143/06, od 13. 09. 2007. i AP -36/06, od 16. 07. 2007. godine a u kojim je utvrđena povreda prava porodica nestalih osoba.

S obzirom da nije došlo do uspostave Fonda za podršku porodicama nestalih osoba, očekuje se da će rješavanje ovoga pitanja intenzivirati u narednom vremenskom periodu.

Kada je riječ o preduzetim mjerama kako bi se porodice redovno informisale o procesu ekshumacije i identifikacije posmrtnih ostataka Institut za nestale osobe BiH ostvaruje redovne kontakte sa porodicama, sa udruženjima porodica nestalih osoba, zatim sa savezima na nivou BiH i sa Regionalnom koordinacijom udruženja porodica nestalih osoba sa područja bivše Jugoslavije. Također organiziraju se sastanci putem Savjetodavnog odbora, sa udruženjima na lokalnom, državnom i regionalnom nivou. Porodice su informirane o procesu traženja nestalih osoba i putem redovnog izještavanja iz Instituta za nestale osobe. Kada je riječ o psihološkoj podršci porodicama Institut nema obavezu niti mogućnost pružanja ovakvog vida pomoći.

16. U vezi sa pitanjem koje se odnosi na broj pritužbi mučenja ili zlostavljanja od strane policijskih službenika, Državna agencija za istrage i zaštitu navodi da uvidom u službene evidencije koje se vode u Odjelu za unutrašnju kontrolu ove Agencije nema pritužbi koje se odnose na mučenja ili zlostavljanja od strane policijskih službenika.

Federalne uprave policije, nije imala pritužbi na nepravilno postupanje i rad policijskih službenika u pogledu mučenja, uključujući i na mjestima pritvora.

Prema raspoloživim evidencijama u Jedinicama za profesionalne standarde MUP-a kantona, u vremenskom periodu od 14.11.2012. godine do 14.07.2016. godine, zaprimljeno-registrovano je ukupno 93 predstavke - žalbe, koje imaju obilježje zlostavljanja u obavljanju službe, kako slijedi:

Uprava policije	Zaprimljeno žalbi	Osnovano	Neosnovano	Bez dokaza	Odustanak	U toku	Krivični postupak
Kanton Sarajevo	47	4	10	20	10	3	/
Posavski kanton	9	1	7	/	/	1	1 u toku
Zeničko-dobojski kanton	17	/	8	9	/	/	/
Hercegovačko-neretvanski kanton	20	3	5	/	1	11	/
Ukupno	93	8	30	29	11	15	1

U periodu od 14.11.2012. do 14.07.2016. godine u Upravi policije Unsko-sanskog kantona, Bosansko-podrinjskog kantona, Srednjo-bosanskog kantona, Zapadno-hercegovačkog kantona, Tuzlanskog kantona i Kantona 10 nisu zabilježene pritužbe mučenja ili zlostavljanja od strane policijskih službenika, uključujući i na mjestima pritvora, te s tim u vezi nije bilo provođenja istraga protiv policijskih službenika.

Što se tiče dodijeljenih obeštećenja, u jednom slučaju Općinski sud u Sarajevu izrekao je presudu da se podnosiocu predstavke (oštećenom licu), isplati novčana naknada na ime pretrpljenog straha.

U pogledu broja navoda o zlostavljanju lica lišenih slobode nakon masovnih demonstracija iz februara 2014. godine, jedino su u Zeničko-dobojskom kantonu, od strane građana podnesene su dvije žalbe o prekomjernoj upotrebi sredstava sile, kao i nanošenja tjelesnih povreda od strane policijskih službenika, prilikom lišenja slobode u postupcima dokumentovanja krivičnih djela. Nakon provedenih internih postupaka od strane službenika Odsjeka za unutrašnju kontrolu sačinjeni su izvještaji koji su dostavljeni Uredu za pritužbe javnosti na razmatranje i odluku nakon čega je pomenuti Ured jednu žalbu ocijenio „bez dovoljno dokaza“, dok je druga ocijenjena kao „neosnovana“.

U periodu od 01.01.2013. do 30.06.2016. godine proveden je unutrašnji postupak po 245 predstavki građana, koje su se odnosile na određena zlostavljanja i nehumana postupanja od strane policijskih službenika MUP-a RS, kako slijedi:

Godina	Zaprimljeno žalbi	Osnova no	Pokrenut disciplinski postupak	Izrečene disciplinske mjere	Oslobođen disciplinske odgovornosti	Obustavljen postupak	U toku	Krivični postupak
2012.	57	10	20	3	11	3	/	3 - odustao tužilac
2013.	52	6	17	7	10	/	/	/

2014.	46	10	28	1	7	20	/	
2015.	54	13	27	12	5		10	
2016.	36	6	8	/	/	/	8	/

Napominjemo da je riječ o provedenim unutrašnjim istragama i disciplinskom procesuiranju policijskih službenika.

U izvještajnom periodu kada je u pitanju broj pritužbi mučenja ili zlostavljanja od strane policijskih službenika zabilježenih u periodu od 13. novembra 2012. godine do 26. jula 2016. godine, uključujući i na mjestima pritvora, informacije o istragama i izvršenim krivičnim gonjenima, kao i osude, kazne i dodijeljena obeštećenja što podrazumijeva i navode o zlostavljanju zatvorenika nakon demonstracija iz februara 2014. godine Policija BD ističe sljedeće:

a) Dana 22.08.2013. godine Policija je zaprimila prijavu i CD sa video snimkom sa natpisom „Pogledajte da li je bilo brutalnosti prilikom privođenja muškarca“, što se odnosilo na postupanje policijskih službenika Policije od dana 20.08.2013. godine oko 00,45 sati. U vezi s navedenim, proveden je interni postupak, dostavljen je izvještaj Tužilaštvu BD BiH o preduzetim mjerama i radnjama, te je za pet policijskih službenika Policije izrečena disciplinska sankcija za teže povrede službene dužnosti - novčane kazne u određenim procentima iznosa plata policijskih službenika i odgovarajući broj kaznenih bodova shodno odredbama Zakona o policijskim službenicima BD BiH ("Službeni glasnik BD BiH", broj: 41/07, 04/08, 36/09, 60/10, 37/14 i 13/16). Pored toga, u vezi s navedenim u toku je i krivični postupak protiv dva policijska službenika Policije.

b) Dana 20.01.2014. godine jedno lice iz Brčkog, prijavilo je policijskog službenika Policije da ga je dana 18.01.2014. godine fizički napao i udario rukom u predjelu lica. U vezi s navedenim, proveden je interni postupak koji je okončan na način da nije bilo dovoljno dokaza protiv policijskog službenika.

c) Dana 10.11.2015. godine jedno lice iz Rajeva Sela, Republika Hrvatska, prijavilo je da su dana 15.09.2015. godine oko 22,30 časova desetak maskiranih specijalnih policajaca Policije ušli u stan kod njegovog prijatelja u Brčkom, u kojem se i on nalazio, uperili puške u njih, a nakon što su legli na pod, isti su ih udarali šakama i nogama po glavi i drugim dijelovima tijela. U vezi s navedenim, proveden je interni postupak koji je okončan na način da je ocijenjen kao neosnovan.

Dana 01.08.2015. godine jedno lice iz Brčkog prijavilo da je oko 00,30 časova u ulici Savska u Brčkom, fizički napadnut od strane policijskog službenika Policije koji ga je udario šamarom u predjelu lica, dok ga je drugi policijski službenik pokušao udariti nogom. U vezi s navedenim, proveden je interni postupak koji je okončan na način da je ocijenjen kao neosnovan videntirana su ukupno 4 (četiri) navedena slučaja. Niti u jednom slučaju nisu dodijeljena obeštećenja.

17. Kad su u pitanju Sloboda i sigurnost osoba i tretman zatvorenika trenutni smještajni kapaciteti Kazneno – popravnih zavoda u BiH (KPZ) su sljedeći:

Pritvorska jedinica na državnom nivou sa trenutnim kapacitetima za prijem 20 pritvorenih osoba.

Pritvorska Jedinica BDBiH može izvršiti prijem 45 pritvorenih lica.

Smještajni kapaciteti Kazneno – popravnih zavoda u FBiH i RS prikazani su u Tabela 6 - Smještajni kapaciteti Kazneno – popravnih zavoda u FBiH i RS.

U toku su aktivnosti izgradnje novog Kazneno – popravnog zavoda Bijeljina ukupnog kapaciteta 250 zatvorenih i pritvorenih osoba iz sredstva predpristupne pomoći EU.

Imajući u vidu prethodno navedene podake, možemo zaključiti sljedeće:

Pritvorska jedinica na državnom nivou sa trenutnim kapacitetima za prijem 20 pritvorenih osoba.

Zvanični kapacitet svih kazneno-popravnih zavoda u F BiH je za 1948 osoba, od čega je 1593 za osuđene osobe, a 302 za pritvorene osobe. Prema mjesečnom izvještaju iz juna 2016.g., u zavodima se nalazilo 1506 osuđenih osoba, 301 pritvorena osoba i 180 osoba na izdržavanju kazne kućnog zatvora s elektronskim nadzorom.

Kazneno-popravni zavodi RS mogu izvršiti prihvrat 938 osuđenih osoba kao i 285 pritvorenih osoba što sveukupno iznosi 1223 osoba kojem treba dodati mogućnost prijema 30 osuđenih ženskih osoba, što znači da su sveukupni kapaciteti navedenog zavoda 1253 zatvorene i pritvorene osobe.

Pritvorska Jedinica BDBiH može izvršiti prijem 45 pritvorenih lica.

Prema tome, kada se pogledaju zbirni podaci sveukupno BiH može izvršiti prijem 3266 osuđenih i pritvorenih osobe.

Primjetno je da su u predhodnom periodu uloženi veliki naponi za smanjenje broja osuđenih osoba koje čekaju na upućivanje na izdržavanje kazne zatvora zbog nedostatka smještajnih kapaciteta u kazneno-popravnim zavodima u FBiH, te smanjenja pretrpanosti zavoda kroz slijedeće aktivnosti :

-Izvršena je izgradnja i puštanje u funkciju paviljona u KPZ ZT Zenica i u KPZ PT Orašje čime je došlo do povećanja smještajnih kapaciteta za osuđene i pritvorene osobe za 97 mjesta.

- Završena izgradnja paviljona u KPZ PT Busovači s 50 mjesta, kao i Prijemnog odjeljenja u KPZ PT Bihać s 30 mjesta, ali isti nisu pušteni u funkciju zbog nedostatka osoblja (monitoring na zapošljavanje).

-Nakon puštanja u funkciju OPD u Orašju planira se povećanje kapaciteta za izdržavanje kazne zatvora za osuđene osobe ženskog spola.

Prema posljednjim podacima dobivenih od svih zavoda u BiH, kada je prezentovan izvještaj Parlamentarnoj skupštini BiH, u pogledu stanja izvršenja kazne zatvora u BiH i savladavanja problema neblagovremenog upućivanja pravosnažno osuđenih lica na izdržavanje kazne zatvora zbog nedovoljnih smještajnih kapaciteta, sveukupne potrebe BiH iskazuju potrebe za smještajnim kapacitetima prijema oko 3700 zatvorenih i pritvorenih osoba. Pitanje preokobrojnosti je bilo izraženo na području FBiH, kada je u početnom periodu taj broj iznosio oko 1200 osuđenih lica koja se na području FBiH nisu mogla blagovremeno uputiti na izdržavanje kazne zatvora zbog nedostatka smještajnih kapaciteta i u međuvremenu dodatnim naporima i ulaganjem dodatnih finansijskih sredstava povećani su zatvorski kapaciteti na području FBiH, tako da Federaciji trenutno nedostaje do 500 zatvorskih mjesta.

Trenutno BiH gradi Državni zatvor ukupnih kapaciteta za prijem 350 osoba od toga 300 osuđenih i 50 pritvorenih osoba, što će dovesti do značajnog rasterećenja zatvorskih kapaciteta, obzirom da je na kraju 2012. godine, u zavodima entiteta po osnovu odluke Suda BiH bilo smješteno 114 pritvorenih lica kao i 217 lica na izdržavanju kazne zatvora, što ukupno iznosi 331 lica po osnovu odluke Suda BiH.

Državni zatvor gradi se u skladu sa najnovijim Evropskim standardima u oblasti izgradnje zatvora visoke sigurnosti, sa svim savremenim sadržajima, pratećim objektima kao i primjenom modernih metoda tretmana i prevaspitanja.

Podaci u vezi alternativnih krivičnih sankcija u BiH za 2015. godinu pokazuju: da je krivična sankcija Rad za opće dobro izrečena prema 96 lica, kazna zatvora zamjenjena novčanom kaznom prema 237 lica, kućni zatvor sa elektronskim nadzorom prema 421 lica, što znači da je 754 lica izvršavalo kaznu zatvora putem alternativnih sankcija, uz napomenu da je prema 124. lica izrečena mjera sigurnosti obaveznog psihijatriskog liječenja ili liječenja od ovisnosti, koja se izvršavala u medicinskim ustanovama, a ne u zatvorima, što predstavlja sveukupno 878 lica. Isto tako, prema 1 licu je donesena odluka o pomilovanju, a 789 lica je ranije otpušteno sa izdržavanja kazne po osnovu odobrenog ulovnog otpusta, što je znatno uticalo na zatvorski sistem BiH, koji je bio uravnotežen u 2015. godini.

U FBiH je 2012. godine u sustav izvršenja krivičnih sankcija uveden je kućni zatvor sa elektronskim nadzorom kao novi način izdržavanja kazne zatvora i to za one osobe koje su osuđene na kaznu zatvora do

jedne godine. Od početka primjene kućnog zatvora s elektronskim nadzorom, odnosno od 2012. do 2015.godine kroz sustav je prošlo 1128 osoba, a trenutno se na izdržavanju kazne kućnog zatvora s elektronskim nadzorom nalazi 160 osoba. Prema podacima općinskih sudova u 2015.godini su izrečene 83 alternativne mjere rada za opće dobro. Navedenim aktivnostima utjecalo se na značajno smanjenje broja čekanja osuđenih osoba da stupe na izdržavanje kazne, što potvrđuju podaci općinskih sudova u FBiH, tako se npr. 2014.godine na „čekanjima“ nalazilo 608 osuđenih osoba, dok se krajem 2015.godine taj broj smanjio na 196 osuđenih osoba.

U skladu sa odredbom čl. 23. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera u Brčko distriktu BiH, osuđena lica kaznu zatvora izvršavaju u Zavodima za izvršenje krivičnih sankcija entiteta ili u drugim institucijama koje su propisima entiteta utvrđene kao najpogodnije za ostvarenje svrhe kazne zatvora. U pogledu alternativnih oblika kažnjavanja u BD BiH napravljeni su značajni koraci u primjene alternativne krivične sankcije rad za opšte dobro na slobodi. Sudovi BD su u periodu od 2014.- 2016. godine izrekli 18 pravosnažnih presuda.

U pogledu primjer usklađenosti sa Međunarodnim standardima u Pritvorskoj Jedinici Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija na nivou BiH, navodimo da je u toku 2015. godine zdravstvena služba Pritvorske jedinice Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija na nivou BiH pružila je ukupno 14821 medicinsku uslugu od toga 2559 ljekarskih pregleda na osnovu kojih je uručeno 11505 terapija, 313 laboratoriska nalaza izvršena, 52 puta izvršena higijenska kontrola ćelija, 365 puta izvršena kontrola namirnice, u ustanovama van zavoda zakazano 18 pregleda kao i pruženo 20 drugih medicinskih usluga.

18. Dana 25.11.2015 godine stupio je na snagu novi Zakon o strancima u kojem su revidirane odredbe u koje se se odnosile pritvor osoba, koje država članica pritvara iz razloga nacionalne sigurnosti, kako bi se obezbjedila i garantovala njihova puna pravna sigurnost, a u odnosu na prethodni Zakon o kretanju i boravku stranca i azilu. Naime, ranijim Zakonom o kretanju i boravku stranca i azilu čl. 102 propisano je da se „stavljanje pod nadzor izvršava ograničenjem kretanja na određeno područje ili mjesto uz obavezu javljanja organizacionoj jedinici Službe ili policiji ili smještanjem stranca u ustanovu specijaliziranu za prihvatanje stranca (imigracioni centar). Ukupno trajanje nadzora u Imigracionom centru ne može biti duže od 18 mjeseci u kontinuitetu, osim u slučajevima kada se radi o strancu za kojeg je utvrđeno da predstavlja prijetnju po sigurnost BiH, kada trajanje nadzora može biti duže“.

Međutim, kako je na snagu stupio novi Zakon o strancima, a koji je usklađen sa Direktivom 2008/115/EZ Evropskog parlamenta i vijeća revidirane su odredbe koje se odnose na pritvor osoba iz razloga nacionalne sigurnosti, te je čl. 118. Zakona predviđeno da „strancu se određuje stavljanje pod nadzor smještanjem u imigracioni centar ako postoje osnovi sumnje da bi nakon donošenja rješenja o protjerivanju slobodno i neograničeno kretanje stranca moglo ugroziti javni poredak, javni red i mir ili sigurnost ili međunarodne odnose BiH, odnosno ako je utvrđeno da predstavlja prijetnju za javni poredak javni red i mir ili sigurnost BiH. Nadalje, čl. 119. st. (6) „ukupno trajanje nadzora u imigracionom centru ne može biti duže od 18 mjeseci u kontinuitetu. Također, istim članom st. (11) propisano je da „Služba preuzima sve neophodne mjere da se trajanje nadzora svede na najkraće moguće vrijeme“.

U pogledu upita koji se odnosi na druge metode nadzora umjesto pritvora na neodređeno vrijeme ističemo da je Zakonom o strancima čl. 118. stav (1) tačka (a) propisano „da se nadzor nad strancem, do njegovog napuštanja BiH, provodi ograničenjem kretanja na određeno područje ili mjesto uz obavezu javljanja organizacionoj jedinici Službe ili policiji odnosno blažom mjerom nadzora“.

Prema odredbama Zakona o strancima, određivanje nadzora provodi se u upravnom postupku pisanim aktom, navođenjem faktički i pravnih činjenica. Pri donošenju odluke o stavljanju stranca pod nadzor uzimaju se u obzir procesne radnje koje su podesne za utvrđivanje stanja koje odgovara konkretnom slučaju. Protiv rješenja o stavljanju stranca pod nadzor ograničenjem kretanja na određeno područje ili mjesto, kao i protiv rješenja o stavljanju stranca pod nadzor u imigracioni centar može se podnijeti žalba

Ministarstvu sigurnosti. Protiv odluke Ministarstva sigurnosti može se pokrenuti upravni spor tužbom kod Suda BiH.

Strancu se rješenjem određuje nadzor smještanjem u imigracioni centar na razdoblje najduže do 90 dana. Po proteku roka od 90 dana, a ako i dalje postoje razlozi zbog kojih je strancu određen nadzor, nadzor se može produžiti svaki put najviše do 90 dana, tako da ukupno trajanje nadzora u imigracionom centru ne može trajati duže od 180 dana. Izuzetno od navedenog, u slučaju nedostatka suradnje stranca u postupku udaljenja ili kašnjenja u pribavljanju potrebnih dokumenata iz države u koju se stranac vraća, trajanje nadzora može se produžiti i na razdoblje duže od 180 dana s tim da ukupno trajanje nadzora u imigracionom centru ne može biti duže od 18 mjeseci u kontinuitetu.

Ako se u konkretnom slučaju, odnosno u periodu do 18 mjeseci, nije moguće udaljiti lice iz BiH strancu se može odrediti blaža mjera, odnosno prema Zakonu o strancima, ograničenje kretanja na određenom području ili mjestu. U periodu boravka stranca pod nadzorom u specijaliziranoj ustanovi- Imigracijskom centru, osiguran je: smještaj, ishrana, primarna zdravstvena zaštita, besplatna pravna pomoć.

19. Pojam javne sigurnosti ili sigurnosti imovine - odredba čl. 132. stav (1) tačka d), na koju se pitanje odnosi je izmijenjena 2008. godine Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku, tako da pomenuta odredba sada glasi: „ d) u vanrednim okolnostima, ako se radi o krivičnom djelu za koje se može izreći kazna zatvora deset godina ili teža kazna, a koje je posebno teško s obzirom na način izvršenja ili posljedice krivičnog djela, ako bi puštanje na slobodu rezultiralo stvarnom prijetnjom narušavanja javnog reda“

Član 13. st.3 ZKP BiH propisano je da trajanje pritvora mora biti svedeno na najkraće nužno vrijeme, a čl. 135. ZKP BiH je predvedeno ograničeno trajanje pritvora u toku istrage.

Uvjeti za izricanje pritvora, trajanje pritvora i obaveza da se maloljetnik nalazi u pritvoru odvojeno od punoljetnih lica izričito je propisana slijedećim zakonima: Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku u primjeni je od 2011. godine, Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku BD Bosne i Hercegovine u primjeni je od 2012. godine, te Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom u primjeni je od 2015. godine.

U sklopu Kazneno-popravnog zavoda Kula u Istočnom Sarajevu postoji zgrada zatvora za maloljetnike, kapaciteta 40 maloljetnika koji su osuđeni za različita krivična djela iz maloljetničke delikvencije. U sklopu KPZ Zenica 2012.godine V paviljon zatvora preuređen je za smještaj maloljetnika.

20. Kada je u pitanju položaj osoba pod međunarodnom zaštitom sam postupak sa tražiteljima međunarodne zaštite se obavlja u skladu sa Zakonom o azilu koji je usvojen u februaru 2016. godine. Namjera za međunarodnom zaštitom se može iskazati na granici ili unutar zemlje bez obzira da li je osoba smještena u imigracionom centru i ima mjeru protjerivanja ili se nalazi u pritvoru ili na izdržavanju kazne zatvora. Stranac koji traži međunarodnu zaštitu ne može biti protjeran iz BiH sve dok se ne okonča procedura kod Suda BiH kao drugostepenog organa koje donosi pravosnažnu presudu. Pri donošenju odluke po zahtjevu za međunarodnom zaštitom Ministarstvo sigurnosti kao prvostepensko tijelo uzima u razmatranje sve relevantne informacije iz zemlje porijekla tražitelja međunarodne zaštite, sve činjenice koje na intervjuu budu prezentirane od strane podnositelja zahtjeva kao i ponuđeni dokazi.

Dok se osoba nalazi u statusu tražitelja međunarodne zaštite Ministarstvo sigurnosti za istu osigurava: smještaj, ishranu, pristup zdravstvenoj zaštiti, besplatnu pravnu pomoć, psihosocijalnu potporu, pristup osnovnom obrazovanju, te pristup tržištu rada ukoliko u zakonom predviđenom roku nije rješilo zahtjev. Prava koja se ostvaruju poslije dobijanja jednog od statusa (izbjeglički status ili status subsidijarne zaštite) su u nadležnosti MLJPI BiH.

MLJPI BiH u proteklom periodu je donijelo podzakonske akte (pravilnike) o načinu ostvarivanja prava osoba pod međunarodnom zaštitom (smještaj, zdravstvena zaštita, socijalna zaštita, obrazovanje, rad, upis u matične knjige i integracijske olakšice) koji se sprovode u skladu sa Zakonom o kretanju i boravku stranaca i azilu. Izbjeglice i osobe pod supsidijarnom zaštitom u BiH ostvaruju pripadajuća prava po osnovu međunarodne zaštite u BiH u skladu sa navedenim propisima. U 2016. godine na snagu je stupio novi Zakon o azilu kojim se reguliraju prava osoba pod međunarodnom zaštitom.

U skladu sa posljednjim izmjenama i dopunama Zakona o državljanstvu BiH, osoba koja ima status izbjeglice može steći državljanstvo BiH, ako u statusu izbjeglice ima neprekidan boravak na teritoriji BiH u trajanju od pet godina prije podnošenja zahtjeva (olakšana naturalizacija). U tom smislu, uslovi za sticanje državljanstva za osobu sa izbjegličkim statusom su: da je napunila 18 godina; da joj nije izrečena mjera sigurnosti protjerivanja stranaca iz zemlje ili zaštitna mjera udaljivanja stranaca s teritorije BiH od strane organa čiji je legalitet uspostavljen Ustavom i da je ova odluka još uvijek na snazi; da nije osuđivana na izdržavanje kazne za krivična djela s predomišljajem na duže od tri godine u periodu od osam godina od podnošenja zahtjeva; da se protiv nje ne vodi krivični postupak, osim ako se dokaz o ispunjavanju ovog uslova ne može razumno zahtijevati, te da ne predstavlja prijetnju po sigurnost BiH.

U smislu potpune integracije u bosanskohercegovačko društvo osoba sa priznatim izbjegličkim statusom u BiH, ističemo da je u ovoj godini 16 osoba koje su uživale status izbjeglice u BiH na osnovu zahtjeva u skladu sa gore navedenim uslovima, primljeno u državljanstvo BiH

21. Parlamentarna skupština BiH je u maju 2015 godine, usvojila Zakon o izmjenama i dopunama KZ BiH kojim su izmijenjene odredbe koje se odnose na trgovinu ljudima .

Izmjene čl. 186., 187., i 189. i dodavanje novog čl. 186.a predložene su od Državnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalne imigracije kao rezultat iznalaženja rješenja za probleme koji su se javljali u istraživanju i optuživanju za krivična djela trgovine ljudima i krivična djela u vezi sa tim, zbog neusuglašenosti krivičnih zakona u BiH.

Član 186. je izmijenjen zbog jasnog propisivanja nadležnosti između KZ BiH i krivičnih zakona entiteta i BD, što znači da krivično djelo „trgovina ljudima“ koje u sebi sadrži elemente iskorištavanja u državi u kojoj oštećeni (žrtva trgovine ljudima) nema državljanstvo ili prebivalište ostaje u KZ BiH, dok ostala krivična djela trgovine ljudima obuhvaćena kaznenim zakonima entiteta i BD BiH. Konkretno, žrtve krivičnog djela iz KZ BiH su osobe bez državljanstva BiH ili prebivališta u BiH ili državljanin BiH u inozemstvu. Stoga je u stavu (1) izvršena i reorganizacija elemenata krivičnog djela koja će doprinijeti jasnoći prilikom tumačenja elemenata bića krivičnog djela i zadržati sve elemente koji su propisani međunarodnim standardima, Protokolom iz Palerma i Konvencijom Vijeća Evrope o akciji protiv trgovine ljudima. Dopuna koja se odnosi na prebivalište ili državljanstvo žrtve kod iskorištavanja je element inozemnosti koji se ovim putem izričito definiše radi podjele stvarne nadležnosti između KZ BiH i ostalih krivičnih zakona u BiH. Ovim izmjenama rješava se problem sukoba nadležnosti koji je postojao u praksi prilikom procesuiranja ove vrste krivičnih djela, s obzirom na to da su u i u krivičnim zakonima entiteta i BD propisani elementi krivičnog djela trgovine ljudima u okviru krivičnog djela „navođenje na prostituciju“, odnosno „trgovina ljudima u svrhu vršenja prostitucije“. Element inozemnosti je uvršten i u stav (2), koji se odnosi na trgovinu ljudima izvršenu prema osobama koje nisu navršile 18 godina. Ovim izmjenama su predviđene strožije kazne za ova krivična djela, pa je krivično djelo iz stav (1) čl. 186. predviđena kazna zatvora od najmanje pet umjesto tri godine, dok je za krivično djelo iz stav (2) predviđena kazna zatvora od najmanje deset umjesto dosadašnjih pet godina. Novi stav (10) čl. 186. predstavlja usklađivanje s Konvencijom Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, kojom je propisano da se kazne ne izriču žrtvama za njihovo sudjelovanje u nezakonitim aktivnostima u onoj mjeri u kojoj su one bile prisiljene na to. Novi čl. 186.a propisuje kao posebno krivično djelo organiziranu međunarodnu trgovinu i daje elemente ovoga krivičnog djela. Izmjena čl. 187. podrazumijeva izmjene kojima se vrši usklađivanje s odredbama o navođenju na prostituciju iz krivičnih zakona entiteta i BD BiH, budući da je u

praksi dolazilo do različitog tumačenja pravne kvalifikacije, a time i do sukoba nadležnosti. Na ovaj način ova odredba u KZ BiH glasi kao i u krivičnim zakonima entiteta, s tim da KZ BiH sadrži i element inozemnosti.

Izmjene i dopune KZ BiH, usvojene su u maju 2015. godine, i njima je uvedeno krivično djelo Međunarodna trgovina ljudima – čl. 186. Organizirana međunarodna trgovina ljudima – čl. 186a, Međunarodno navođenje na prostituciju – čl. 187. Nakon ovih izmjena, KZ BiH ne inkriminiše krivično djelo Trgovina ljudima ukoliko nije prisutan međunarodni element.

Postupak prema maloljetnicima je dobio posebnu regulativu te je i na nivou FBiH uveden Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, kao *lex specialis*, dok su ranije ovi zakoni uvedeni u legislativu RS i BD.

U BiH je u razdoblje 2015. godine identificirano/asistirano ukupno 35 potencijalnih žrtava trgovine ljudima od kojih je 18 punoljetnih i 17 maloljetnih, odnosno 27 su ženske osobe, a 8 su muške osobe. Svi prikupljeni i analizirani podaci odnose se na državljane BiH.

Od ukupnog broja potencijalnih / identificiranih žrtava trgovine ljudima: 6 je žrtava seksualnog iskorištavanja (KZ RS čl.198 a), 1 žrtva navođenja na prostituciju (KZ FBiH čl.198a), 24 žrtve prosjačenja i 4 žrtve prodaje radi prisilnog sklapanja braka/bračna zajednica sa maloljetnikom.

Tokom izvještajnog razdoblja kroz dnevne centre asistirano je 129 osoba. Sve osobe koje su asistirane su evidentirane kao slučajevi prosjačenja osim jednog slučaja prinudnog sklapanja braka.

Prema podacima VSTV BiH, za krivična djela trgovine ljudima i krivična djela koja se vežu za trgovinu ljudima u 2015. godini tužilaštva su tokom 2015. godine naredila 20 istraga protiv 30 osoba. Tužilaštva su u izvještajnom razdoblju donijela odluku o obustavi istrage u 11 predmeta protiv 22 osobe i podigla 9 optužnica protiv 15 osoba. Sudovi su tokom 2015. godine izrekli 10 osuđujućih presuda protiv 14 osoba od čega je 7 zatvorskih kazni protiv 9 osoba i 3 uvjetne kazne protiv 4 osobe. Također je bila jedna oslobađajuća presuda protiv 2 osobe.

Tužilaštvo BiH za krivično djelo trgovine ljudima iz čl. 186. KZ BiH je naredilo 1 istragu protiv 2 osobe, te podiglo optužnicu protiv 1 osobe, tužilaštvo je donijelo naredbu o obustavi 4 istrage protiv 12 osoba. Prema čl. 187. KZ BiH koji se odnosi na međunarodno vrbovanje radi prostitucije tužilaštvo je donijelo 1 naredbu o obustavi istrage protiv 3 osobe. U izvještajnom razdoblju nije bilo izrečenih zatvorskih kazni od strane Suda BiH. U skladu sa čl. 250. koji je u vezi s čl. 186. KZ BiH Tužilaštvo BiH je zaprimilo 1 prijavu protiv 3 osobe te donijelo naredbu o neprovođenju 1 istrage protiv 3 osobe. U skladu sa čl. 250. koji je u vezi s čl. 186. KZ BiH Tužilaštvo BiH je sklopilo jedan sporazum o priznanju krice protiv 4 osobe.

U FBiH za krivično djelo „Navođenje na prostituciju“ iz čl. 210. KZ FBiH tužilaštva su donijela naredbu o 5 istraga protiv 8 osoba, dok 2 istrage protiv 2 osobe obustavljenje. Podignute su 3 optužnice protiv 5 osoba. Za krivična djela koja su obuhvaćena poglavljem XIX KZ Federacije BiH izrečeno je 6 osuđujućih presuda protiv 8 osoba. Iz čl. 211. KZ FBiH naređene su 4 istrage protiv 5 osoba, te su podignute su 3 optužnice protiv 4 osobe, osuđujućih presuda je bilo 2 protiv 3 osoba.

U Republici Srpskoj za krivično djelo iz čl. 198a. i 198b. KZ RS tužilaštva su naredila 2 istrage protiv 5 osoba. Nije bilo naredbi o obustavi istraga. Podignuta je 1 optužnica protiv 2 osobe, te je izrečena 1 osuđujuća presuda protiv 2 osobe. Za krivično djelo iskorištavanja djece i maloljetnih lica za pornografiju iz čl. 199. KZ RS izrečena je 1 osuđujuća presuda protiv 1 osobe, te 1 oslobađajuća presuda protiv 1 osobe. Za krivično djelo proizvodnja, posjedovanje i prikazivanje dječije pornografije iz čl. 200. KZ RS donešeno je 7 naredbi o provođenju istrage protiv 7 osoba.

Tužilaštvo BD za krivično djelo Trgovina ljudima iz čl. 207a. naredilo je jednu istraga protiv 3 osobe, te je obustavljena jedna istraga protiv 1 osobe. Podignuta je jedna optužnica protiv 2 osobe, te donešena jedna oslobađajuća presuda protiv 1 osobe.

Statističke podatke o procesuiranju predmeta trgovine ljudima iz čl. 185 (Zasnivanje ropskog odnosa i prijevoz osoba u ropskom odnosu); 186 (Međunarodna trgovina ljudima); 186a (Organizirana međunarodna trgovina ljudima); 187 (Međunarodno navođenje na prostituciju); 189 (Organiziranje grupe ili udruženja za izvršenje krivičnog djela krijumčarenje migranata); 189a (Organiziranje grupe ili udruženja za izvršenje krivičnih djela trgovine ljudima i krijumčarenje migranata) KZ BiH, čl. 207 (Navođenje na prostituciju); 207a (Trgovina ljudima); 207b (Organizovana trgovina ljudima) KZ BDBiH, čl. 198 (Navođenje na prostituciju); 198a (Trgovina ljudima); 198b (Trgovina maloljetnim licima); 198v (Organiziranje grupe ili zločinačkog udruženja za izvršenje krivičnih djela trgovine ljudima i trgovine maloljetnim) KZ RS te čl. 210. (Navođenje na prostituciju) Tabela 2 - Podaci o prijavama, istragama, optužnicama i presudama - po predmetima

22. Fizičko kažnjavanje djece je zabranjeno u školama, krivičnopopravnim i drugim ustanovama, dok je Porodičnim zakonom RS zabranjeno i fizičko kažnjavanje djece u kući, međutim to nije slučaj i sa porodičnim zakonima FBiH i BD BiH gdje nije izričito zabranjeno. Napominjemo da se KZ FBiH da se u čl.222 reguliše zabrana nasilja nad djecom, uključujući između ostalog i fizičko kažnjavanje djeteta.

Na nivou države BiH urađen je dokument „Smjernice za postupanje u slučaju nasilja nad djecom“ koje daju jasan pregled-postupak postupanja i obaveza institucija koje se susreću sa djecom koja trpe neki od vidova nasilja (fizičko, emocionalno, seksualno, zanemaraivanje i dr. Akcionim planom za djecu BiH 2015-2018. mjerom 6. predviđeno je podnošenje inicijative za donošenje zakona koji izričito zabranjuju svako tjelesno kažnjavanje djece u svim postavkama, uključujući i kažnjavanje kod kuće. Pomenutu inicijativu Vijeće za djecu BiH će podnijeti Ministarstvu pravde BiH, ministarstvima pravde entiteta i pravosudnoj komisiji BD BiH.

U cilju zaštite djece od različitih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u Republici Srpskoj na inicijativu Ombudsmana za djecu RS potpisan je Protokol o postupanju u slučajevima nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja djece.

Porodičnim zakonom FBiH zabranjen je svaki oblik nasilja nad djetetom, s tim da nije izričito navedena zabrana kažnjavanja djeteta u kući.

23. Pozitivnim zakonskim propisima u BiH je izričito zabranjeno sklapanje braka sa djecom. Porodičnim zakonom (FBiH, RS i BD), propisano je da brak može sklopiti osoba koja je navršila 18 godina života. Izuzetno, sud može u varnparničnom postupku dozvoliti sklapanje braka osobi koja je navršila 16 godina života, ako utvrdi da postoje opravdani razlozi da je ta osoba tjelesno i duševno sposobna za vršenje prava i dužnosti koje proizilaze iz braka i da je brak u njenom interesu.

Prema KZ BIH djetetom se smatraju osobe koje nisu navršile 14 godina, a maloljetnikom se smatraju osobe koje nisu navršile 18 godina.

BiH kao potpisnica Protokola za sprečavanje, zaustavljanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i djecom (tzv. Palermo protokola koji je ratificiran 2002) svjesna je postojanja ovog problema i uključila je ovu oblast u dokumentu „Smjernice za poboljšanje položaja romske djece u BiH - socijalna uključenost“ (2013. godina) u oblasti trgovine djecom. Najčešći i specifični oblici trgovine djecom usmjereni su na iskorištavanje djece radi ranog stupanja u brak ili partnerstvo. Pravo na „slobodan i potpuni“ pristanak na brak je priznato Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima, u kojoj se navodi da pristanak ne može biti „slobodan i potpun“ kada jedna od strana nije dovoljno zrela da može donijeti promišljenu odluku o životnom partneru. U smislu smanjena ove pojave urađene su i Smjernice za postupanje u ovim slučajevima sa konkretnim mjerama.

24. U skladu sa ustavnim okvirom BiH, oblast obrazovanja je u potpunoj i nepodijeljenoj nadležnosti entiteta RS, deset kantona u FBiH i Distrikta Brčko BiH. Svaka od dvanaest navedenih administrativnih cjelina ima svoje ministarstvo obrazovanja, zakone za oblast obrazovanja, budžete za obrazovanje, utvrđuje obrazovnu politiku i ima sva druga prava i obaveze koje proizilaze iz mandata nadležne obrazovne vlasti, odgovorne za organizaciju i funkcioniranje obrazovanja na svom području odgovornosti. MCPBiH (uspostavljeno 2003.) koordinira i prati oblast obrazovanja na nivou BiH, a na nivou entiteta Federacije BiH Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke ima koordinacijsku ulogu nad kantonalnim ministarstvima obrazovanja. Konferencija ministara obrazovanja u BiH i Vijeće za opće obrazovanje BiH su savjetodavna i koordinirajuća tijela u oblasti obrazovanja.

Zakonska regulativa u Bosni i Hercegovini, za sve nivoe obrazovanja, omogućava da svaka individua ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učešća u odgovarajućem obrazovanju, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi.

Inkorporiranjem predškolskog odgoja i obrazovanja kao integralnog dijela cjelokupnog sistema odgoja i obrazovanja, data je podrška razvoju djece, ali su i otvorene mogućnosti za razne oblike intervencije u ranom dobu. Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 88/07) ističe da se djeca s posebnim potrebama uključuju u ustanove predškolskog obrazovanja i da slijede programe koji su prilagođeni njihovim individualnim potrebama. To znači da trebaju biti kreirani za svako dijete uz obavezno određen razvojni status djeteta.

U Bosni i Hercegovini redovne osnovne škole obrazuju i djecu sa posebnim potrebama, te im obezbjeđuju individualne edukacijske programe, prilagođene potrebama djeteta.

Članom 19. Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 18/03) jasno je propisano da „Djeca i mladi sa posebnim obrazovnim potrebama stiču obrazovanje u redovnim školama i prema programima prilagođenim njihovim individualnim potrebama. Individualni program, prilagođen njihovim mogućnostima i sposobnostima, izradit će se za svakog učenika, uz obavezno određivanje defektološkog i logopedskog statusa. Djeca i mladi sa ozbiljnim smetnjama i poteškoćama u razvoju mogu se djelimično ili u cjelini obrazovati u specijalnim odgojno-obrazovnim ustanovama, u slučajevima kada je nemoguće pružiti odgovarajuće obrazovanje u redovnim školama. Kategorije, postupak identifikacije, planiranje i način rada, profil, obuka i profesionalni razvoj stručnog kadra za rad sa djecom i mladima sa posebnim potrebama i druga pitanja, bliže se uređuju propisima entiteta, kantona i Brčko distrikta BiH, u skladu sa principima i standardima utvrđenim ovim zakonom.“

U Članu 7. Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 59/97 i 59/09), utvrđeno je da „Visokom obrazovanju kojim se bave licencirane visokoškolske ustanove u Bosni i Hercegovini pristup neće biti ograničen, direktno ili indirektno, prema bilo kojoj stvarnoj ili pretpostavljenoj osnovi, kao što su: spol, rasa, seksualna orijentacija, fizički ili drugi nedostatak, bračno stanje, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno, etničko ili socijalno porijeklo, veza s nekom nacionalnom zajednicom, imovina, rođenje, starosna dob ili neki drugi status“. Osobe s posebnim potrebama, čiji postotak tjelesnog oštećenja iznosi 70% ili više, imaju pravo da se upisuju na fakultete i da njihovi studiji budu finansirani iz budžeta, bez obzira na odobreni broj studenata za upis. Na javnim univerzitetima postoje uredi za pružanje podrške studentima s posebnim potrebama.

Nadležna ministarstva obrazovanja na nivou entiteta Republika Srpska, deset kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine i Odjela za obrazovanje u Vladi Brčko distrikta Bosne i Hercegovine imaju svoje zakone na svim nivoima obrazovanja, koji trebaju biti usklađeni sa okvirnim zakonima na nivou Bosne i Hercegovine.

U BiH koncept inkluzivnog obrazovanja teži da otkloni i stalno otklanja barijere za ravnopravno učenje tokom cijelog života i učešće svih individua u sistemu obrazovanja, što znači da nema odbačenih, odvojenih, nego svi ostvaruju pravo školovanja u redovnom i dugim oblicima obrazovanja.

Kroz razne projekte intenzivno se radi na podizanju nivoa svijesti i znanja javnosti o prirodi različitih poteškoća i onesposobljenosti, kako bi se spriječila izloženost osoba sa teškoćama i pripadnika manjina u BiH neprimjerenom tretmanu od strane društva, lokalne sredine, vršnjaka, škole. Stvaraju se preduslovi za implementaciju procesa inkluzije kroz adekvatnu edukaciju i podršku odgajateljima, učiteljima, nastavnicima i profesorima u vidu pomoći stručnjaka prilikom izrade individualiziranih nastavnih programa. Organizuju se dodatne obuke nastavnog kadra za izradu individualiziranih nastavnih programa i realizaciju nastave u heterogenim grupama i odjeljenjima, a nadležne obrazovne vlasti nastoje obezbijediti načine finansiranja dodatne edukacije nastavnog kadra. Realizirane su i mnoge inicijative za edukaciju školske uprave/menadžmenta u sferi inkluzivnog obrazovanja.

Prema tvrdnji nadležnih obrazovnih vlasti, u većini kantona u Federaciji BiH djeca i mladi sa posebnim obrazovnim potrebama stižu obrazovanje u redovnim školama, prema programima prilagođenim njihovim individualnim potrebama.

Prema važećim zakonskim i podzakonskim aktima Republike Srpske obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama sastavni je dio jedinstvenog obrazovnog sistema, a provodi se u redovnoj osnovnoj i srednjoj školi prema organizacijskim oblicima koji osiguravaju njihovu inkluziju. Obrazovanje učenika sa posebnim obrazovnim potrebama odvija se u redovnim i specijalnim školama.

Djeca i mladi sa posebnim potrebama u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine su uključeni u redovne predškolske ustanove, osnovne i srednje škole.

U školskoj 2013/2014. godini, u javne i privatne predškolske ustanove u BiH upisano je ukupno 19,880 djece, od čega je 469 djece sa smetnjama u razvoju (164 djevojčice). U 2014/2015 školskoj godini broj upisane djece sa smetnja u razvoju se povećao na 590 (215 djevojčice). U osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH postoje specijalizirane škole za djecu sa smetnjama u razvoju. U školskoj 2013/2014. godini, 998 učenika je pohađalo osnovne škole za djecu sa smetnjama u razvoju, od čega su 332 učenice bile ženskog spola, dok je u školskoj 2014/2015. godini broj djece bio nešto veći (1.036 učenika, od čega 350 djevojčica). Djeca sa smetnjama u razvoju su uključena i u redovne osnovne škole, a 2013/2014. godine ih je bilo 3,028, od čega 1,148 djevojčica, dok ih je u 2014/2015. godini bilo 3,364, od čega 1,267 djevojčica.

Specijalne srednje škole za djecu sa smetnjama u razvoju je u 2013/2014. godini pohađalo ukupno 425 djece, od čega 150 osoba ženskog spola, a 2014/2015. godine se taj broj neznatno smanjio na 385 učenika (138 osoba ženskog spola). Tabela 7 - Djeca sa smetnjama u razvoju u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH.

S ciljem analiziranja stanja i stepena inkluzivnosti osnovnog obrazovanja u Federaciji BiH, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke je izradilo dokument „Analiza stepena inkluzivnosti osnovnog obrazovanja u Federaciji BiH“ koji je Vlada Federacije BiH na 29. sjednici, održanoj 05.11.2015. godine sa datim preporukama usvojila, te sa Zaključkom uputila vladama kantona na daljnje nadležno postupanje.

Proces inkluzije je složen proces, proces koji traje i neprestano se unaprjeđuje.

Shodno navedenom, Bosna i Hercegovina je učestvovala u Zajedničkom projektu Evropske unije i Vijeća Evrope „Regionalna podrška inkluzivnom obrazovanju“ (implementiran u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Crnoj Gori, Srbiji, „Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji“ i Kosovu). Projekat je počeo u januaru 2013. godine i trajao je do oktobra 2015., i pilotiran je u 7 bosanskohercegovačkih škola (3 osnovne i 4 srednje škole). Kao rezultat Projekta formirana je Mreža PolicyNet, s ciljem definisanja preporuka na regionalnom nivou za unapređenje inkluzivnih obrazovnih politika, na temelju čega su izrađeni pojedinačni akcioni planovi za svaku korisnicu projekta. Izrađeni akcioni planovi predstavljaju osnov za naredne aktivnosti koje bi trebale biti prepoznate kao platforme za osmišljavanje politika djelovanja u sferi inkluzije. Akcioni plan inkluzivnog obrazovanja za Bosnu i Hercegovinu, baziran na

regionalnim preporukama sačinjenim na bazi politika i prakse inkluzivnog obrazovanja u regionu i iskustava država Evropske unije, predstavljen je na Završnoj konferenciji Projekta, koja je održana 05. i 06. 11. 2016. godine u okviru predsjedavanja Bosne i Hercegovine Komitetom ministara Vijeća Evrope.

Članom 3. stav 2. Zakona o predškolskom vaspitanju i obrazovanju ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 79/15) je propisano da se program predškolskog vaspitanja i obrazovanja obavlja u predškolskim ustanovama, osnovnim školama, specijalnim školama i ustanovama zdravstvene i socijalne zaštite u kojima su zbrinuta djeca predškolskog uzrasta, te da se predškolsko vaspitanje i obrazovanje odvija u skladu sa ratifikovanim međunarodnim konvencijama kako je to propisano u stavu 5. istog člana. Članom 7. Zakona propisano je da predškolske ustanove, specijalne škole i ustanove zdravstvene i socijalne zaštite u kojima se zbrinuta djeca predškolskog uzrasta obavljaju djelatnosti kojima se obezbjeđuje jednaka dostupnost vaspitanja i obrazovanja svakom predškolskom djetetu bez diskriminacije i izdvajanja djece po bilo kojem osnovu. Vaspitno-obrazovni rad sa djecom sa smetnjama u razvoju ostvaruje se prema individualizovanom vaspitno-obrazovnom programu, zavisno od potreba i mogućnosti djece. Djeca sa smetnjama u razvoju su djeca koja imaju oštećenja ili poremećaje u psihičkom, fizičkom ili socijalnom razvoju kao što su: oštećenja vida, sluha, oštećenja u govorno-glasovnoj komunikaciji, tjelesna oštećenja i hronična oboljenja, intelektualna oštećenja, psihički poremećaji i oboljenja i višestruke smetnje. Ministar donosi Pravilnik o načinu i uslovima ostvarivanja programa u predškolskim ustanovama za djecu sa smetnjama u razvoju. Zakon predviđa da vaspitna grupa koju pohađa dijete sa smetnjama u razvoju može da ima saradnika za vaspitača. Saradnik za vaspitača pruža tehničku pomoć vaspitaču i djetetu sa smetnjama u razvoju, a na čije posebnosti ukazuje roditelj ili staratelj. Zakonom je propisano da se u okviru cjelovitih razvojnih programa primjenjuju sledeći programi: specijalizovani razvojni program, interventni, kompenzacioni i rehabilitacioni programi i programi za djecu pred polazak u školu.

Usvojen je i Pravilnik o programima u predškolskim ustanovama (94/14). Pored ostalih, programi koji se koriste u ustanovama su i rehabilitacioni programi. Namijenjeni su za rad sa djecom sa smetnjama u psihofizičkom razvoju i ostvaruju se u ustanovama ili specijalizovanim ustanovama koje primjenjuju programe predškolskog vaspitanja i obrazovanja radi podrške optimalnom funkcionisanju djece sa smetnjama u razvoju u vaspitno-obrazovnim aktivnostima i učešću u svakodnevnom životu. Ovaj program obuhvata i specifične postupke u okviru medicinske i psihosocijalne rehabilitacije, a to su: logopedski, surdopedagoški, oligofrenološki, tiflopedagoški i somatopedagoški, a oni se ostvaruju kroz rehabilitacione tretmane i igru, grupno ili individualno, poštujući sposobnosti i potrebe svakog djeteta.

U okviru Centra za predškolsko vaspitanje i obrazovanje, Banja Luka, postoji i predškolska ustanova za rad sa djecom sa poteškoćama u razvoju- „Marija Mažar“.

U Republici Srpskoj djeca sa smetnjama u razvoju su uključena u osnovno obrazovanje u redovna odjeljenja (inkluzija), a nastavnici sa ovim učenicima rade po posebnim, individualno prilagođenim programima. Redovna škola se može obratiti Republičkom pedagoškom zavodu za savjet i obuku nastavnika i stručnih saradnika za pomoć u obrazovanju učenika sa posebnim obrazovnim potrebama. U Republici Srpskoj postoje i četiri centra za obrazovanje i vaspitanje djece sa smetnjama u razvoju.

U Zakonu o osnovnom obrazovanju i vaspitanju ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj: 74/08 , 71/09, 104/11 i 33/14) glava V je posvećena Obrazovanju i vaspitanju učenika sa smetnjama u psihofizičkom razvoju u specijalnim odjeljenjima i specijalnim školama i ti je, pored ostalog, propisano da "djeca sa smetnjama u psihofizičkom razvoju stižu osnovno obrazovanje i vaspitanje u redovnim školama i prema programima prilagođenim njihovim individualnim potrebama , a u skladu sa članom 19. Okvirnog zakona. Ministar je donio Pravilnik o nastavnom planu i programu osnovnog obrazovanja i vaspitanja za učenike sa lakom i umjerenom mentalnom retardacijom za slijepe i slabovide učenike sa oštećenim sluhom (74/14) Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj: 74/08, 106/09, 104/11 i 33/14) propisuje da "djeca sa posebnim obrazovnim potrebama imaju pravo na srednje obrazovanje. Obrazovanje djece i mladih sa posebnim obrazovnim potrebama sastavni je dio jedinstvenog obrazovnog sistema, te da se obrazovanje učenika sa posebnim obrazovnim potrebama odvija se u

redovnim školama ili specijalnim školama. Ministar donosi nastavni plan i program za učenike sa posebnim potrebama za svaku vrstu i stepen ometenosti u razvoju učenika.

Za učenike sa posebnim potrebama u osnovnim školama urađeni su posejni nastavni planovi i programi:

+ za slijepe i slabovide učenike

+ za učenike oštećenog sluha

+ za lako mentalno retardirane učenike

+ za umjereno mentalno retardirane učenike.

U srednjim stručnim školama za učenike sa posebnim potrebama, urađeni su posebni nastavni planovi i programi za neke struke i zanimanja za:

+ lako mentalno retardirane učenike

+ učenike oštećenog sluha

+ učenike oštećenog vida.

Pravilnikom o nastavnom planu i programu za srednje škole za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama oštećenog vida utvrđuje se nastavni plan i program za zanimanja trećeg i četvrtog stepena složenosti u četiri struke i četiri zanimanja:

a) poljoprivreda i prehrana hrane – cvječar – vrtlar,

b) tekstilstvo i kožarstvo – krojač – konfeksionar,

v) ekonomija, pravo i trgovina – poslovno-pravni tehničar i

g) zdravstvo – fizioterapeutski tehničar.

Pravilnikom o nastavnom planu i programu za srednje škole za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama oštećenog sluha utvrđuje se nastavni plan i program za zanimanja trećeg stepena složenosti u pet struke i sedam zanimanja:

a) poljoprivreda i prehrana hrane – pekar,

b) hemija, nemetali i grafičarstvo – hemijski operater

v) tekstilstvo i kožarstvo – krojač – obućar, krojač, galanterista,

v) godezija i građevinarstvo – zidar-moler i

g) ostale djelatnosti - frizer.

Pravilnikom o nastavnom planu i programu za srednje škole za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama sa lakom metalnom retardacijom utvrđuje se nastavni plan i program za zanimanja trećeg stepena složenosti u šest struke i sedam zanimanja:

a) poljoprivreda i prehrana hrane – pekar, cvječar-vrtlar,

b) mašinstvo i obrada metala – bravar,

v) tekstilstvo i kožarstvo – krojač – konfekcijski šivač,

g) godezija i građevinarstvo – zidar-moler,

d) ugostiteljstvo i turizam – kuvar i

đ) ostale djelatnosti - frizer.

U Republičkom pedagoškom zavodu zaposlen je inspektor – prosvjetni savjetnik za specijalnu nastavu u vaspitno-obrazovnim ustanovama za obrazovanje djece sa smetnjama u psihofizičkom razvoju

Implementiran je i projekat „Inkluzivno obrazovanje u Republici Srpskoj“, kojim su u 2013.godini obuhvaćene 23 snovne škole, a u 2012.godini 26 osnovnih škola. Primjenom metodologije Indeks inkluzivnosti, čiji je cilj smanjivanje i uklanjanje barijera u učenju, realizovano je 29 projekata.

Republički pedagoški zavod u saradnji sa Ministarstvom prosvjete i kulture i misijom OEBS-a u BiH organizuje obuku za predstavnike osnovnih i srednjih škola za primjenu metodologije Indeksa inkluzivnosti.

Ova metodologija je usmjerena na podršku pozitivnim promjenama u školi koje su u skladu sa savremenim pedagoškim saznanjima i dostignućima. Omogućuje školi adekvatnu samoprocjenu, te na osnovu utvrđenih prioriteta, izradu školskog razvojnog plana.

U Banjaluci je u avgustu 2012.godine održan i okrugli sto "Inkluzivno obrazovanje u Republici Srpskoj – stanje i perspektive".

Ministarstvo prosvjete i kulture, Zajednica defektologa osnovnih i srednjih škola Republike Srpske i Republički pedagoški zavod u decembru 2015.godine organizovali su jednodnevni seminar za pedagoge i defektologe zaposlene u redovnim osnovnim školama Republike Srpske na temu "Znanja i vještine potrebne nastavniku u prilagođavanju nastavnih sadržaja učenicima sa smetnjama u razvoju"

Cilj seminara je razvijanje kompetencija pedagoga i defektologa za neposredan rad sa učenicima sa smetnjama u razvoju, kao i unapređivanje savjetodavno-instruktivnog rada sa nastavnicima.

Za kategoriju studenata sa invaliditetom prvog, drugog i trećeg ciklusa studija koji ostvaruju pravo na dodatak za njegu i pomoć drugog lica obazbjeđuju se stipendije. "

25. MLJPI BiH trenutno realizira Projekat "Zatvaranje kolektivnih centara i alternativnog smještaja putem osiguranja javnih stambenih rješenja – CEB II" čija vrijednost iznosi 208 miliona KM, a koji za cilj ima zatvaranje najmanje 121 kolektivnog centra/alternativnog smještaja ili 76% svih kolektivnih centara u BiH, uz omogućavanje osiguranja stambenih rješenja za interno raseljene osobe i druge ugrožene osobe koje trenutno borave u kolektivnim centrima/alternativnom smještaju i unajmljenim stambenim jedinicama u BiH, kako bi konačno ostvarle svoje pravo na odgovarajući smještaj.

Projekat će obuhvatiti najmanje 7.247 osoba, kojima će se osigurati odgovarajuće stambeno rješenje. S obzirom na to da troškovi projekta mogu uključivati i predloženi rezervni fond (2,5 MEUR) za potencijalne dodatne planirane radove u budućnosti, konačni broj korisnika bi mogao biti i veći.

Planiranim radovima je predviđena obnova, rekonstrukcija, izgradnja ili kupovina najmanje 2.611 stambenih jedinica u 82 (31 obnova, 51 izgradnja) zgrade/objekta. Procjenjuje se da ukupni prosječni trošak po stambenoj jedinici iznosi 18.500 EUR.

Projekat realiziraju resorna entitetska ministarstva i Odjeljenje za raseljene osobe, izbjeglice i stambena pitanja Vlade BD BiH, koji imaju odgovornost za realizaciju projekta u okviru njihove nadležnosti: u pogledu odabira ciljanih kolektivnih centara i alternativnog smještaja, verifikacije korisnika koji ispunjavaju utvrđene kriterije za odabir, organizacije nabavki, usluga projektiranja, kontrole usluga i radova na obnovi, rekonstrukciji ili izgradnji objekata, organizacije i nadgledanja radova na obnovi, rekonstrukciji ili izgradnji objekata, organizacije primopredaje ugovorenih radova, izvještavanja u skladu s formatom i rasporedom koji će utvrditi Projektno-izvedbeni tim.

26. Vijeće Ministara BiH je na 53. sjednici održanoj 26.4.2016. godine, donijelo Odluku o potvrdi imenovanja generalnog direktora Regulatorne agencije za komunikacije. Odluka je objavljena u Službenom glasniku BiH broj 38/16 od 24.5.2016.

27. Prema zaključku Vijeća ministara BiH, sačinjena je Informacija o pojavama pristisaka i zastrašivanja medija u BiH, sa prijedlogom mjera, koje će unaprijediti obavljanje profesije novinara u BiH.

Predložene mjere su:

- organizovati zajedničku edukaciju novinara, advokata, sudija i državnih službenika vezano za sprovođenje Svjetskog programa za obrazovanje iz ljudskih prava,
- pokreniti inicijativu za izmjene KZ BiH koje se odnose na zaštitu novinara od fizičkih napada u vrijeme vršenja njihove dužnosti,
- revidirati bazu podataka CMS koja se vodi pri VSTV BiH u skladu sa izmjenama KZ BiH i
- razmotriti mogućnost uspostave Odjela za medije u Instituciji ombudsmena za ljudska prava BiH.

U skladu sa Smjernicama Svjetskog programa obrazovanja iz ljudskih prava MLJPI će, u predviđenom roku, donijeti Akcioni plan za obrazovanje iz ljudskih prava novinara i medijskih radnika u BiH.

S obzirom na složenu strukturu BiH, ne raspoložemo komparativnim informacijama za alokaciju potrošnje sredstava na reklame i najave u programima i objavama medija jer svaki od nivoa vlasti u BiH entiteti, BDBiH i kantoni u Federaciji imaju svoje budžete.

Koristiti odgovor na pitanje br. 7.

28. Izmjene Ustava BiH i Izbornog zakona BiH se razmatraju u okviru radnih grupa formiranih na nivou Vijeća ministara BiH i Parlamentarne skupštine BiH.

Članom 13.14. Izbornog zakona BiH propisano je da pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na zastupljenost u općinskom vijeću, odnosno u skupštini općine i gradskom vijeću, odnosno skupštini grada srazmjerno procentu njihovog učestvovanja u stanovništvu prema posljednjem popisu u BiH (stav 1.), da se broj pripadnika nacionalnih manjina koji se neposredno biraju u općinsko vijeće, odnosno skupštinu općine i gradsko vijeće, odnosno skupštinu grada utvrđuje se statutom općine odnosno grada, pri čemu se pripadnicima svih nacionalnih manjina koji u ukupnom broju stanovništva, te izborne jedinice, prema zadnjem popisu stanovništva, učestvuju s više od 3% garantuje najmanje jedno mjesto (stav 2.)

Čl. 42v. stav 2. Izbornog zakona RS propisano je da se broj pripadnika nacionalnih manjina koji se neposredno biraju u skupštinu općine, odnosno grada utvrđuje statutom općine, odnosno grada u skladu sa Izbornim zakonom BiH.

CIK BiH je donijela Odluku o raspisivanju i održavanju Lokalnih izbora 2016. godine, a u kojoj je utvrđen i broj garantovanih mandata za pripadnike nacionalnih manjina.

CIK BiH je u okviru svoje nadležnosti predložila u Izvještaju o provođenju zakona iz nadležnosti CIK BiH u 2012. godinu Parlamentarnoj skupštini BiH da prihvati preporuke o izmjenama izbornog zakonodavstva i u pravcu provedbe presude Suda za ljudska prava u Strazburu.

CIK BiH u ovoj godini implementira, u periodu od 12. maja do 30. novembra 2016. godine „Program predizborne pomoći za Lokalne izbore 2016. godine u Bosni i Hercegovini“ koji finansira Vijeće Evrope. Navedenim Programom je obuhvaćena i oblast pripreme i provođenja informativne kampanje namjenjene ženama, starijim osobama i pripadnicima nacionalnih manjina. U septembru 2016. godine, u okviru istog projekata CIK BiH će provesti informativnu kampanju čiji cilj je: -povećanje svijesti birača o učešću žena u javnom i političkom životu, te učešću na izborima u BiH i -promocija učešća Roma, kao najbrojnije nacionalne manjine u BiH na predstojećim Lokalnim izborima

29. Polazaj nacionalnih manjina u BiH, se kontinuirano i mjerljivo poboljšava. Zakon o zaštiti nacionalnih manjina BiH iz 2003. godine se implementira u svim svojim segmentima. Poboljšanja su postignuta i time da veću odgovornosti za svoj položaj imaju i same nacionalne manjine. Nacrt „Strateške platforme za rješavanje pitanja nacionalnih manjina u BiH“ je urađen i očekuje se usvajanje iste.

Važno je istaći da se u BiH već implementira najveći dio obaveza koji proizilaze iz regulativa za pitanje nacionalnih manjina i da je postignut i mjerljiv i vidan napredak naročito u unapređenju položaja najbrojnije i najugroženije romske nacionalne manjine. Napredak je vidljiv u oblasti stambenog zbrinjavanja, registracije Roma u matične i druge evidencije, obrazovanju, zdravstvu i zapošljavanju. Obzirom da Revidirani akcioni plan prestaje da važi ove godine, novi Akcionog plana BiH za Rome u oblastima zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite, će biti donesen do kraja 2016. godine.

U BiH naknadni upis u matične evidencije je besplatan. Lokalne administracije ne naplaćuju takse i pružaju pravnu pomoć i pomoć od strane uposlenika po službenoj dužnosti. Organizovane su i službe besplatne pravne pomoći koja je na usluzi pripadnicima romske populacije naročito kada su u pitanju upisi u matične evidencije.

I dalje su ključne barijere koje ograničavaju šanse i pristup kvalitetnom obrazovanju Roma ekstremno siromaštvo, promjene mjesta boravka, neshvatanje važnosti obrazovanja njihove djece, itd. Finansijska sredstva na državnom nivou nisu dovoljna da se realizuju sve mjere koje su planirane u Akcionom Planu o obrazovanju Roma.

Na državnom nivou se ne izdvajaju finansijska sredstva za podršku u realizaciji mjera Revidiranog akcionog plana BiH o obrazovnim potrebama Roma. Međutim, nadležna ministarstva obrazovanja izdvajaju budžetska sredstva, ali ona još uvijek nisu dovoljna da podrže upis, pohađanje i završetak škole sve romske djece. Rezultat mjera Revidiranog Akcionog plana za obrazovanje Roma je da je posljednjih godina došlo do povećanog upisa romske djece u osnovno, srednje ali i visoko obrazovanje. Evidentan je i znatno manji broj djece koja napuštaju osnovno i srednje obrazovanje.

MLJPI svake godine izdvaja određena finansijska sredstva kao poticaj da se putem nadležnih zdravstvenih institucija implementiraju određene aktivnosti koje će poboljšati bolji pristup ostvarivanju zdravstvene zaštite romske manjinske zajednice u BiH.

Naročito značajan napredak je učinjen na podizanju svijesti o važnosti zdravstvene zaštite u romskoj nacionalnoj manjini, imunizaciji romske djece i reproduktivnom zdravlju i materinstvu, na edukaciji romskog nevladinog sektora u lokalnim sredinama u ovoj oblasti, kao i na uvođenju mnogih romskih porodica u redovan sistem zdravstvene zaštite u BiH.

I u oblasti zapošljavanja evidentan je pozitivan pomak u oblasti zapošljavanja, 475 Roma su prošli kroz programe zapošljavanja Roma.

Problemi u realizaciji dosadašnjih programa zapošljavanja, s kojima su se susreli zavodi/služba za zapošljavanje i dalje su prisutni, a posebno se ističu slijedeći problemi: niska kvalifikaciona struktura, nedovoljno znanje i vještine za vođenje samostalnog posla, mali interes poslodavaca da zaposle Rome, nedostatak dobre komunikacije i koordinacije, itd.

Potrebno je u buduću više raditi na integralnom pristupu, tj. povezivanju stambenog zbrinjavanja i zapošljavanja.

Radi se i na poboljšanju pitanju veće političke participacija Roma u kreiranje javnih politika i većoj participaciji Roma u političkom životu i ostvarivanju ravnopravnosti žene romkinje u svim segmentima života.

BiH je i Predsjedavala Dekadom uključenja Roma 2005. – 2015. u periodu od 1 godine (2014. – 2015.). Prema navodima nadležnih obrazovnih vlasti poduzimaju se različite stimulatívne mjere kojim bi se pospješilo redovno pohađanje nastave za romsku djecu, a koje se ogledaju u sljedećem:

Federacija BiH

Razgovor sa roditeljima i učenicima, besplatna užina, pomoć u nabavci udžbenika i školskog pribora, besplatan prevoz, humanitarna pomoć u garderobi, prehrambenim artiklima, higijenskim potrebštinama, ogrjev, pomoć i podrška u učenju, pojačana saradnja sa centrom za socijalni rad kroz pomaganje porodici, pedagoške radionice za roditelje, pedagoško-psihološki rad sa učenicima, kulturna afinnacija, uključivanje u projektne aktivnosti: posebni programi rada, savjetodavni razgovori, posjete porodicama od strane stručnog tima, zimska škola skijanja, programi profesionalne orijentacije, uključivanje roma medijatora u nastavu, uključivanje u vannastavne projekte i aktivnosti.

Republika Srpska

Sastanci za učenike i roditelje, kontinuirani rad sa nadležnim institucijama van škole, individualni rad sa romskim učenicima, kontinuirani rad sa odjeljenjima koja pohađaju i romski učenici u smislu podrške, organizovano prikupljanje udžbenika i školskog pribora, odnosno besplatni udžbenici za sve romske učenike (za I i II razred Ministarstvo prosvjete i kulture, a od III _ IX razreda opštine), dopunska nastava, uključivanje u slobodne aktivnosti, radionički rad sa djecom.

Kroz projektne aktivnosti NVO-a organizuje se dopunska nastava kao pomoć djeci u savladavanju gradiva (primjer: "Asocijacija za razvoj Leda" u Ze-Do i SBK kantonu i UG „Budi moj prijatelj" u Sarajevskom

kantonu - obje NVO podržava Caritas Švicarske, UG "Otaharin" u Bijeljini i „zemlja djece u BiH" u Tuzlanskom kantonu).

Kroz projekte koje podržava Caritas Švicarske obezbijeđeno je 10 romskih asistenata, u Zeničko-dobojskom i Sarajevskom kantonu, koji pomažu djeci u savladavanju gradiva i obilaze njihove porodice. U cilju jačanja sposobnosti i vještina učitelja i nastavnika za rad sa romskom djecom kroz 8 edukacija od strane 9 edukatora educirana su 136 nastavnika i 5 romskih asistenata (romski asistenti su angažovani kroz projekte).

Što se tiče prava na jezik Okvirnim zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH u članu 6. propisano je da se poštuju prava i svake značajne nacionalne manjine u BiH "Jezik i kultura svake značajne manjine koja živi u BiH poštivat će se se i izučavati u školi u najvećoj mogućoj mjeri u kojoj je to izvedivo, u skladu s Okvirnom konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina." Također čl. 36. istog zakona "škola promovira jednake šanse za sve svoje učenike, nastavnike i ostale zaposlenike, uvažavajući i promovirajući istodobno i pravo na različitosti među njima. U tu svrhu nadležne obrazovne vlasti i škola utvrđuju i provode vlastite programe, koji podržavaju i njeguju različite kulture, jezike i vjeroispovjest svojih učenika i zaposlenika". Shodno tome škole svojim godišnjim planovima i programima rada planiraju različite aktivnosti (radionice, projekte, izložbe, manifestacije) koje podržavaju i njeguju različite kulture nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini, jezike, vjeroispovjesti učenika i zaposlenika.

Postoje primjeri gdje su škole nastojale organizovati nastavu na romskom jeziku, ali nije bilo moguće zbog nedostatka nastavnog osoblja. Dakle, osnove poteškoće kod izučavanja romskog jezika su nedostatak nastavnog kadra koji govori romski jezik, te nedostatak sredstava za uključivanje romskih asistenata

(a) Kada je u pitanju ažuriranje matičnih knjiga rođenih i poboljšanje izdavanja rodni listova, među romskim zajednicama iste su ažurirane u matičnim uredima općina i gradova u FBiH i svi rodni listovi se izdaju na vrijeme i bez problema.

Evidentiran je veliki broj pozitivno riješenih zahtjeva lica romske populacije rođenih u inostranstvu, a koji se odnose na upis činjenice rođenja sa konstatacijom državljanstva BiH i Federacije BiH u matičnu knjigu rođenih. Općine i gradovi u FBiH ulažu velike napore na način što, u direktnom kontaktu sa ovom populacijom, pokušavaju podići svijest o važnosti upisa djece u matične knjige rođenih, posebno sa stanovišta sticanja određenih prava te djece (socijalno osiguranje, zdravstveno osiguranje, upis u školu i dr.), kao i način što, u slučajevima u kojima roditelji u zakonskom roku nisu odredili lično ime djeteta, blagovremenim djelovanjem, omogućuju uključivanje Centra za socijalni rad, te donošenje rješenja kojima se određuje lično ime, a time i sam upis djece u matične knjige rođenih. U tom smislu možemo istaći da je od dana stupanja na snagu Zakona o matičnim knjigama (maj 2012. godine) neznatan broj romske i druge djece kojima nije određeno lično ime, odnosno koji nisu upisani u matične knjige rođenih. U većini općina i gradova u FBiH Romi su uredno upisani u matične knjige i imaju lična dokumenta.

Ovdje posebno ističemo Grad Tuzla i Udruženje „Vaša prava BiH“ koji su zajedno radili na upisu romske populacije u matične knjige rođenih i da je u periodu od 14.11.2012. do 14.07.2016. godine ukupno upisano 216 djece. Također, ističemo da je dana 02.10.2014. godine Grad Tuzla u zajedničkoj organizaciji sa UNHCR i Udruženje „Vaša prava BiH“ organizovao „Registracijski dan“ i tom prilikom su uručeni Izvodi iz matične knjige rođenih za 18 romske djece.

Po stupanju na snagu novog Zakona o matičnim knjigama, stvorena je mogućnost da se nacionalnost upisuje samo na osnovu pismene izjave roditelja koji žele da se upiše nacionalnost djeteta u matičnu knjigu rođenih, s tim da mogu i odbiti da se upiše nacionalnost o čemu se sačinjava službena zabilješka.

Pored toga, navedenom odredbom je predviđena i obaveza za općine, gradove, kantone i Federaciju BiH da navedena lica oslobode obaveze plaćanja troškova i taksi predviđenih za upis u matičnu knjigu rođenih. U skladu sa navedenom zakonskom odredbom, sve općine i gradovi u FBiH su u svojim propisima oslobodili nacionalne manjine i romsku populaciju od plaćanja administrativnih taksi.

Upisi u matične knjige u Republici Srpskoj provode se u skladu sa Zakonom o matičnim knjigama. Sva lica bez obzira da li pripadaju konstitutivnim narodima ili manjinskim grupama, pod istim uslovima mogu se upisati u matične knjige rođenih u Republici Srpskoj u skladu sa odredbama navedenog zakona, što podrazumjeva da djeca Roma ili migranata kao svi građani uživaju ista prava po pitanju upisa u matične knjige i izdavanja/uvjerenja iz matičnih knjiga.

Ističemo da je u Republici Srpskoj donesen Zakon o državljanstvu RS kojim su stvorene pretpostavke da izbjeglice mogu steći državljanstvo prirođenjem, pod uslovima propisanim odredbom čl. 16 ovog zakona. Po navedenom osnovu određeni broj Roma koji žive na području RS sa priznatim statusom izbjeglice, a koji su ispunili zakonom propisane uslove steklo je državljanstvo BiH - RS.

(b)Revidirani akcioni plan Bosne i Hercegovine o obrazovnim potrebama Roma usvojen je na 128. sjednici Vijeća ministara Bosne i Hercegovine 14. 07. 2010. godine. Ovim dokumentom definirana su četiri cilja i četrdesetsedam mjera kako bi djeca ove marginalizirane grupacije imala ravnopravnost u pogledu dostupnosti kvalitetnom obrazovanju i kako bi mogla sticati neophodna znanja za kasnije kvalitetnije integriranje u društvo. Kvalitetno obrazovanje je za Rome jedini put izlaska iz kruga marginalizacije i socijalne izolacije.

U Revidiranom akcionom planu BiH o obrazovnim potrebama Roma jedan od ciljeva je Cilj 3 - Očuvanje i promoviranje romskog jezika, kulture i historije/istorije.

Cijeneći da je očuvanje tradicije i kulture jedan od ključnih elemenata za opstanak jednog naroda, te da jezik u tom procesu ima nezamjenjivu ulogu u ovom cilju predviđeno je 7 mjera čijim provođenjem bi ovaj cilj bio realiziran (1. Standardizacija romskog jezika kroz regionalne inicijative; 2. Izrada stručne literature o historiji/istoriji, kulturi i jeziku Roma; 3. Uvođenje romskog jezika kao fakultativnog predmeta u škole u kojima su romska djeca u većem broju; 4. Obezbijedenje alternativnih rješenja izučavanja romskog jezika prema postojećim zakonskim propisima; 5. Obezbijedenje (iz okruženja) školske lektire za izučavanje romskog jezika u školama u kojima su romska djeca u većem broju; 6. Stručno osposobljavanje predavača za romski jezik i mjera 7. Kroz regionalne inicijative, uspostava saradnje sa katedrama u regiji).

Na nivou BiH formiran je Stručni tim zadužen za monitoring navedenog Revidiranog akcionog plana o obrazovnim potrebama Roma, a do sada su pripremljena četiri izvještaja o njegovom provođenju za školske 2011/2012., 2012/2013., 2013/2014. i 2014/2015.

Analizirajući, u izvještajima date informacije vezane za provođenje Revidiranog akcionog plana BiH o obrazovnim potrebama Roma, odnosno njegovog gore navedenog Cilja 3. zaključak je sljedeći:

Pravo na maternji jezik, jedno od osnovnih ljudskih prava, pripadnici romske populacije ipak ne uživaju. Romski jezik se ne izučava u školama, ni osnovnim ni srednjim, niti kao maternji jezik niti kao fakultativni predmet. Ključni razlog je što u BiH nema nastavnog kadra koji je osposobljen da u školama predaje romski jezik.

Mjera 1 predviđena u Cilju 3. RAP-a je realizirana, odnosno Standardizacija romskog jezika u BiH je urađena i to predstavlja značajan iskorak za provođenje drugih mjera.

U 2013. godini MLJPI BiH je uputilo inicijativu Univerzitetu u Sarajevu za uvođenje izbornog predmeta o jeziku, kulturi i književnosti Roma, a u cilju osposobljavanja nastavnog kadra za romski jezik i rad sa romskom djecom. Ova inicijativa još uvijek nije urodila plodom, ali prema raspoloživim informacijama Univerzitet preduzima određene korake na provođenju ove inicijative.

O romskoj kulturi, historiji/istoriji i jeziku vrlo malo se zna, a u svrhu promoviranja koristi se priručnik Upoznajmo se – nacionalne manjine u BiH. Preporuke date u dosadašnjim izvještajima nisu realizirane, a odnosile su se na nužnost izrade priručnika o jeziku Roma za nastavnike te za učenike od I do IX razreda

osnovne škole, izradu stručne literature o književnosti, historiji/istoriji, kulturi i tradiciji Roma. MLJPI BiH će i dalje nastojati da nadležne obrazovne vlasti u BiH ove preporuke dosljedno ispoštuju.

Punu i nepodijeljenu nadležnost u oblasti obrazovanja u BiH imaju Republike Srpska, deset kantona u Federaciji BiH i Brčko distrikt BiH.

U skladu sa Ustavom Republike Srpske svako ima pravo na školovanje pod jednakim uslovima.

Republika Srpska je 2005. godine udvojila Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj: 2/05).

U Republici Srpskoj prepoznato je 17 nacionalnih manjina koje govore 14 jezika (njemački, italijanski, ruski, ukrajinski, rusinski, mađarski, slovački, poljski, ladino –hebrejski, romski, crnogorski, slovenčki, češki i makedonski).

Zakonom o predškolskom vaspitanju i obrazovanju ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj: 79/15) propisano je da se u okviru djelatnosti predškolskog vaspitanja i obrazovanja obezbjeđuju jednaki uslovi i prilike u ostvarivanju prava djece na vaspitanje i obrazovanje za dobrobit njihovog fizičkog i mentalnog zdravlja i sigurnosti bez obzira na pol, sposobnosti, socijalno-ekonomski status i stil života porodice, kulturno, etničko, nacionalno i vjersko nasljeđe, kao i za ostvarivanje programa zavisno od potreba i interesa djece predškolskog uzrasta. Predškolske ustanove, specijalne škole i ustanove zdravstvene i socijalne zaštite u kojima su zbrinuta djeca predškolskog uzrasta obavljaju djelatnosti kojima se obezbjeđuju - jednaka dostupnost vaspitanja i obrazovanja svakom predškolskom djetetu bez diskriminacije i izdvajanje djece po bilo kojem osnovu, u skladu sa zakonom. Za djecu, pripadnike nacionalnih manjina, vaspitno-obrazovni rad može se ostvarivati na maternjem jeziku ili dvojezično. Ministar donosi Pravilnik o dvojezičnom ostvarivanju vaspitno-obrazovnog rada i rada na jeziku nacionalnih manjina. Ovaj Pravilnik je usvojen 2013.godine. Još uvijek nije organizovan vaspitno-obrazovni rad na jezicima nacionalnih manjina zbog malog broja djece. Djeca ovog uzrasta jezik uče u krugu porodice ili u udruženjima (slovenački, italijanski, ukrajinski, njemački).

Zakonom o osnovnom vaspitanju i obrazovanju ("Službeni glasnik Republike Srpske", br.: 74/08, 71/09, 104/11 i 33/14) propisuje da svako dijete ima jednako pravo i jednake mogućnosti u osnovnom obrazovanju i vaspitanju bez diskriminacije po bilo kojem osnovu. Jezik i kultura nacionalnih manjina u Republici Srpskoj poštvaće se i koristiti u školi u najvećoj mogućoj mjeri, a u skladu sa Okvirnom konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina i Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj: 2/05). U osnovnim školama se izučavaju samo dva jezika nacionalnih manjina – ukrajinski i italijanski.

Pravilnik o vaspitanju i obrazovanju djece pripadnika nacionalnih manjina usvojen je 2004.godine. U tom Pravilniku se, pored ostalog, propisuje, da će Ministarstvo prosvjete i kulture dostaviti uputstvo školama da se romska djeca mogu upisati u prvi razred osnovne škole čak i ako ne posjeduju potpune dokumente, te da će u koordinaciji s drugim nadležnim ministarstvima nastojati da obezbijedi sredstva za materijalne potrebe romske djece, kao što su udžbenici, oprema i topli obrok.

Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju ("Službeni glasnik Republike Srpske", br.: 74/08, 106/09, 104/11 i 33/14) propisuje da je srednje obrazovanje dostupno svima pod jednakim uslovima, u skladu sa ovim zakonom i sposobnostima pojedinca. Jezik i kultura nacionalnih manjina u Republici poštovaće se u srednjem obrazovanju u skladu sa Okvirnom konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina i Zakonom o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj: 2/05).

Zakon o visokom obrazovanju ("Službeni glasnik Republike Srpske", br.: 73/10, 104/11, 84/12, 108/13 i 44/15) propisuje da pristup visokom obrazovanju imaju sva lica koja su završila četvorogodišnju srednju školu u Republici i BiH, kao i učenici koji su završili srednju školu u inostranstvu.

Nije poznato koliki je stvarni broj Roma koji žive u BiH, pa samim tim ni broj romske djece. Prema rezultatima Analize evidentiranja romskih potreba iz 2011. godine u BiH je evidentirano 16.771 Roma koji žive u ukupno 4.308 domaćinstava. U Republici Srpskoj evidentirano je 2.969 Roma i oni su najbrojnija nacionalna manjina u Republici Srpskoj. Iako ne postoje tačni podaci o broju djece Roma, činjenica je da se povećava njihov broj u obrazovanju.

Dosta toga je urađeno da se poboljša obrazovanje ove nacionalne manjine. Pored ostalog: promoviraju se važnost obaveznog osnovnog obrazovanja u romskim zajednicama, informišu se roditelja romske djece o potrebi uključivanja djece u predškolsko vaspitanje i obrazovanje, dodatna edukacija osoblja za rad sa djecom iz socijalno i ekonomski ugroženih sredina i asistenata Roma (referenti – Romi sa završenom srednjom školom kao pomoć vaspitačima). Školske 14/15 tu obuku su prošla 42 nastavnika.

U Republici Srpskoj se preuzimaju različite mjere kako bi se pospješilo pohađanje nastave romskih učenika: suportivni sastanci za učenike i roditelje, kontinuirani rad sa nadležnim institucijama van škole, individualni rad sa učenicima Romima, obilazak porodica, pomoć u školskom priboru, odjeći, obući, udžbenicima i đlačkoj kuhinji i sl. U nekim sredinama (Banja Luka) organizovan je seminar na temu "Primjena Revidiranog akcionog plana BiH o obrazovnim potrebama Roma". U Bijeljini mobilni timovi povremeno obilaze romsko naselje i apeluju na roditelje da djeca redovno dolaze u školu. U Modriči su obavljali individualne sastanke sa roditeljima učenika sklonih izostajanju, na kome su ih upoznali sa važnošću redovnog pohađanja nastave i posledicama nepohađanja. Kontaktiran je i centar za socijalni rad radi zajedničkog nastupa prema roditeljima i posjeta porodicama u naselju. Inače, ni kod romskih učenika, kao i kod ostalih učenika u Republici Srpskoj napuštanje obrazovanja nije izražen problem, kao što je to slučaj u nekim zemljama EU.

Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske od 2008. godine obezbjeđuje besplatne udžbenike za sve učenike I i II razreda. Za nabavku besplatnih udžbenika u školskoj 2014/2015. godini izdvojeno je 918.000 KM. Za učenike Rome ostalih razreda udžbenike nabavlja lokalna zajednica. U nekim sredinama (Banja Luka) škole same nabavljaju udžbenike i radni pribor.

Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske obezbjeđuje besplatan prevoz za sve učenike koji stanuju na udaljenosti većoj od 4 km. U školskoj 2014/2015 izdvojeno je 4.550.000 KM, a za period od 2010 do 2014 obezbijeđeno je 25.285.200 KM za ove namjene. U većini sredina djeci nije potreban prevoz za dolazak u školu."

(c) Što se tiče stanovanja, većina Roma živi u vlastitim kućama, manji dio živi u kućama koje su u vlasništvu općina ili koriste kolektivni i alternativni smještaj. U smislu uslova stanovanja i opremljenosti lokacije komunalnom infrastrukturom, Romi su većinom društveno i ekonomski integrisani sa neromskom populacijom i radi se na unapređenju uslova stanovanja.

Od 2009. godine, BiH je napravila najveći napredak u stambenom rješavanju Roma i do sada je izgrađeno ili rekonstruisano blizu 800 stambenih jedinica (800 X 5 članova = 4.000 pripadnika Roma stambeno zbrinuto), preko 1.200 romskih porodica su bili korisnici projekata infrastrukture. Projekti su realizovani u 60 opština/lokacija, a ukupna uložena sredstva su oko 21 miliona KM, uključujući i IPA sredstva.

MLJPI BiH redovno aplicirala za IPA sredstva i, u 2012. godini, odobren je iznos od 5 miliona EUR, koji se realizovao u dvije faze. U 2013. godini je počela realizacija prve faze IPA projekta, u iznosu od 2,5 miliona EUR, a 80% sredstava će biti direktno uloženo u stambeno zbrinjavanje Roma. Ovim IPA projektom je planirana izgradnja ili rekonstrukcija još 150 stambenih jedinica. 2016. godine počinje realizacija druge faze IPA projekta.

Dobri primjeri pozitivne prakse u rješavanju stambenog zbrinjavanja romskih porodica beskućnika, tj socijalnog stanovanja, su u Zenici, Bihaću, Mostaru, Tesliću, Srbcu, Bugojnu, itd. Opštine su dodijelile lokacije za Rome beskućnike, a stambene jedinice su izgrađene od planiranih budžetskih sredstava.

Što se tiče zdravstvene zaštite činjenica je da određeni broj Roma nema zdravstveno osiguranje, mali broj Roma je zaposlen. Zavisno od statusa kojeg imaju, Romi, ukoliko nisu osigurani po drugom osnovu, ostvaruju pravo na zdravstvenu zaštitu kao nezaposlena lica, kao raseljana lica ili putem Centra za socijalni rad. Tako je primjera radi u Općini Banovići za romsku populaciju zdravstvena zaštita obezbjeđena kroz premiju „Markice“ za zdravstveno osiguranje koja novčana sredstva obezbjeđuje Općina Banovići iz svog budžeta, a realizuje se putem JU „Centar za socijalni rad“ Banovići.

U pogledu zapošljavanja Roma veoma pozitivan primjer je u Brezi gdje je u JP „Komunalno“, zaposleno 17 pripadnika romske populacije. Također, u Općini Gornji Vakuf-Uskoplje u 2015. Godini u JKP „Radovina“ je zaposlilo šest osoba romske populacije na određeno vrijeme od jedne godine, a projekat je sufinanciran od strane Službe za zapošljavanje u iznosu od 6.000,00 KM po osobi (jedna osoba ostala u stalnim radnom odnosu). U Domu zdravlja Bosanska Krupa je zaposlena patronažna medicinska sestra romske nacionalnosti koja je i član Udruženja Roma „Karanfil“, koja značajne napore ulaže u saradnji sa liječnicima Doma zdravlja na prevenciji i edukaciji o zdravlju među romskom populacijom. U Općini Zavidovići od 2010. godine, u civilnoj zaštite zaposlen je jedan pripadnik Rom (vatrogasac), koji je ove godine i na listi kandidata za OV Zavidovići.

Federalni zavod za zapošljavanje objavljivao je Javne pozive za pomoć u zapošljavanju i samozapošljavanju Roma, ali da po isteku roku trajanja projekta (obično 1-2 godine) u najvećem broju slučajeva odjavljuju djelatnost i vraćaju se na evidenciju Zavoda za zapošljavanje.

U pogledu socijalne politike i pomoći socijalno ugroženom stanovništvu, od čega je najviše pripadnika romske populacije, općine i gradovi obezbjeđuju finansijsku pomoć u vidu jednokratne novčane pomoći, tako da imamo primjer da je u Općini Ilidža priznato je pravo na dječiji dodatak za cca 200 romske djece. Najteži problem za egzistenciju Roma predstavlja problem nezaposlenosti, jer veoma mali broj Roma radi i njihova egzistencija se zasniva na socijalnim davanjima (jednokratne pomoći, dječiji dodatak, pravo na topli obrok u javnim kuhinjama, subvencija i sl.). Romi se uglavnom bave prikupljanjem sekundarnih sirovina, pijačnom prodajom, malim obrtima i slično

29. (d) Kada je u pitanju podizanje svijesti Roma o učešću u političkom životu, najveću ulogu imaju političke stranke, civilni sektor i romske NVO. Iako smatramo da učešće nacionalnih manjina, a time i Roma još nije dovoljno ipak ističemo da Romi participiraju u općinskim Vijećima u slijedećim općinama: Banovića jedan od vijećnika, Bihać je u svom sastavu imalo ženu romkinju, Bosanska Krupa, Kakanj i Kiseljak već dugi niz godina imaju i predstavnika Roma.

Romima je omogućeno da učestvuju na svim javnim raspravama koje organiziraju ojediniice lokalne samouprave. Na javne rasprave o važnim dokumentima za građane općine poziva se i predsjednik udruženja Roma, a za neka pitanja su i članovi radnih grupa.

BiH, entiteti i BD kao i lokalne zajednice, pružaju podršku pri obilježavanju značajnih datuma nacionalnih manjina, održavanju kulturnih manifestacija organizuju se sastanci sa predstavnicima nacionalnih manjina, kao i učešće na sastancima i radionicama posvećenih nacionalnim manjinama koje organiziraju različite institucije i NVO. U 2016. godini za ove namjene MLJPI je izdvojilo 70.000,00 KM.

Na kraju posebno ističemo da bi se poboljšao status romske nacionalne manjine potrebno je jačati svijest kod pripadnika romske populacije o značaju obrazovanja kao i edukacija u smislu značaja organiziranja kroz udruženja, te aktivnog donošenja zakonskih okvira u svrhu poboljšanja položaja ove populacije, animiranje pripadnika populacije da budu inicijatori u rješavanju ekonomskih, socijalnih i egzistencijalnih pitanja na taj način da aktivno učestvuju kroz realizaciju raznih projekata, iskažu svoje potrebe, daju prijedloge i sugestiju, učestvuju u donošenju strateških dokumenata, kao i pojačane aktivnosti na očuvanju romskog jezika i tradicije.

SADRŽAJ PRILOGA :

Tabela 1: Informacija o sudskim odlukama u kojima se sud pozivao na odredbe Pakta o građanskim i političkim stvarima

Tabela 2: Podaci o prijavama, istragama, optužnicama i presudama - po predmetima

Tabela 3: Osnovne karakteristike stanovništva prema aktivnosti i spolu,

Tabela 4: Nasilje u porodici FBiH

Tabela 5: Podaci o izrečenim kaznama u predmetima ratnih zločina koja uključuju djela silovanja i seksualnog nasilja

Tabela 6: Smještajni kapaciteti Kazneno – popravnih zavoda u FBiH i RS

Tabela 7: Djeca sa smetnjama u razvoju u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH

Prilog 4: **ZAKONSKI TEKST Ministarstvo pravde BIH**

Lista skraćenica:

BIH – Bosna i Hercegovina

FBiH – Federacija Bosne i Hercegovine

RS – Republika Srpska

BD BiH – Brčko distrikt

INO – Institut nestalih osoba

KOMITET- Komitet za ljudska prava UN

PAKT - Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

MLJPI- Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine

MCPBiH- Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine

MPR BiH- Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine

RAK - Regulatorna agencija za komunikacije

VSTV- Visoko i sudsko vijeće

ARSBiH – Agencija za ravnopravnost spolova

OSCE – Organizacija za mir i bezbjednost u Evropi

UNDP – Razvojni program Ujedinjenih Nacija

NAP- Nacionalni preventivni mehanizam

KZBiH – Krivični zakon Bosne i Hercegovine

KZFBiH – Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine

KZRS – Krivični zakon Republike Srpske

ZKP BiH – Zakon o krivičnom postupku

KPZ – Kazneno popravni zavod

CIK- Centralna izborna komisija

CEN – Centralna evidencija nestalih

LGBTI – Lezbejke, gej muškarci, biseksualne osobe, trasrodne osobe, interspolne osobe

Prijedlog teksta Trećeg periodičnog izvještaja o implementaciji Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima u Bosni i Hercegovini sačinila je Radna grupa sastavljena od predstavnika imenovanih iz sledećih institucija, a prema Odluci o formiranju Interresorne radne grupe za izradu Trećeg periodičnog izvještaja o implementaciji Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima u Bosni i Hercegovini broj, Ministrice za ljudska prava i izbjeglice BiH:

1. Amela Hasić, predsjedavajuća, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH;
2. Ljiljana Šantić, član, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH;
3. Sanela Latić, član, Ministarstvo pravde BiH;
4. Emina Halilović, član, Institucija Ombudsmena za ljudska prava BiH;
5. Momčilo Novaković, član, Ustavnopravna komisija Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH;
6. Emina Jahić - Zajednička komisija za ljudska prava Parlamentarne skupštine BiH;
7. Branislava Crnčević Čulić, član, agencija za ravnopravnost spolova BiH;
8. Aida Eskić Pihljak, član Agencija za statistiku BiH;
9. Emir Poylakić, član, Regulatorna agencija za komunikacije BiH;
10. Rusmir Šabeta, član, Visoko sudsko i tužilačko Vijeće BiH;
11. Ajša Softić, član, Federalno ministarstvo pravde;
12. Medina Đapo, član, Federano ministarstvo unutrašnjih poslova;
13. Miroslav Mauhar, član, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike;
14. Samira Demirović, član, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke;
15. Milan Bajić, član, Ministarstvo pravde Republike Srpske;
16. Dario Hršum, član, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske;
17. Mira Vasić, član, Ministarstvo rada i boračko - invalidske zaštite Republike Srpske;
18. Blanka Gaćanović, član, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske;
19. Zorica Garača, član, Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske;
20. Slobadan Ristić, član Odjeljenja za obrazovanje Brčko distrikta BiH.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, a u cilju ispunjavanja obaveza Bosne i Hercegovine kao međunarodnog subjekta koji podnosi izvještavanje o provođenju Trećeg periodičnog izvještaja o implementaciji Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima u Bosni i Hercegovini Vijeću ministara Bosne i Hercegovine predlaže sljedeće

ZAKLJUČKE

- 1) Usvaja se Treći periodični izvještaj o implementaciji Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima u Bosni i Hercegovini, u cilju ispunjavanja obaveza Bosne i Hercegovine.
- 2) Zadužuje se Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice da Treći periodični izvještaj o implementaciji Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima u Bosni i Hercegovini blagovremeno dostavi putem Ministarstva vanjskih poslova BiH, Misiji pri UN u Ženevi Vijeću za ljudska prava UN-a u Ženevi.